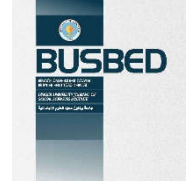

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 15.02.2022
Kabul Tarihi : 09.03.2022

<https://doi.org/10.29029/busbed.1074233>

FRANSA İLE RUSYA ARASINDA İMZALANAN TİLSİT ANTLAŞMASI'NIN (1807) OSMANLI DEVLETİ'NİN DIŞ POLİTİKASINA ETKİLERİ

Sıtkı ULUERLER¹

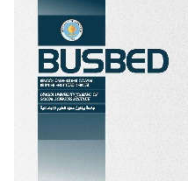
ÖZ

1807 yılı, Osmanlı tarihinin en sıkıntılı senelerinden biriydi. Bu yılda meydana gelen hadiselerin çokluğu, etkileri ve sonuçları, Osmanlı Devleti'ni ciddi anlamda sarsmıştı. Bu süre zarfında Osmanlı-Rus savaşının seyri, Osmanlı'nın aleyhine devam ediyordu. III. Selim, saltanatının en zor yılını geçiriyordu. Ülke içinde Padişaha ve Nizam-ı Cedid yeniliklerine karşı olan kesimler, her geçen gün kuvvet buluyorlardı. En sonunda da Mayıs 1807'de yaşanan Kabakçı İsyanı ile padişah tahttan indirilmişti. Osmanlı Devleti'nin bulunduğu bu zor durumdan çıkabilmesi için güvendiği devlet Fransa'ydı. Zira bu devletle 1806 senesinden beri yakın siyasi ilişkiler kurulmuştu. 1807 yılından itibaren de özellikle Rusya'ya karşı ittifakın gerçekleştirilmesi için görüşmeler başlatılmıştı. Fransa İmparatoru Napolyon ise, çeşitli vaatler ve diplomatik söylemlerle Osmanlı'yı yönlendiriyordu. Osmanlı yönetimi, Fransa'yı kendine dost zannederken, Napolyon'un gizli planlarından haberi yoktu. Napolyon, asıl amacı olan Rusya ile kalıcı bir ittifak kurmak için Osmanlı Devleti'ni feda etmeye hazırdı. Bu durum Fransa'nın Haziran 1807'de Friedland Savaşı'nda Rusya'yı yenmesi ile belli olmuştu. Bu savaştan hemen sonra 7 Temmuz'da Fransa ile Rusya arasında imzalanan Tilsit Antlaşması, Fransa'nın Osmanlı'yı nasıl yok saydığını açıkça ortaya koymuştu. Olan bitenin farkına varan Osmanlı yönetimi, mevcut durumunu da göz önünde bulundurup, dış politikada hangi adımlar atması gerektiğini düşünmeye başlamıştı. Buna bağlı olarak Osmanlı bürokrasisi tarafından, Tilsit Antlaşması ve sonrasındaki gelişmeler iyice analiz edilmeye çalışılmıştı. Bu çerçevede Tilsit Antlaşması'nın imzalanmasından 1808 senesine kadar geçen süre zarfında meydana gelen siyasi gelişmeler, diplomatik temaslar, ittifaklar ve düşmanlıklar ele alınmaya çalışılmıştır. Ağırlıklı olarak Osmanlı arşiv belgelerinden elde edilen bilgiler ışığında, devletlerarası ilişkilerin, diplomasinin bilhassa da Osmanlı dış politikasının nasıl bir seyir izlediği irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Fransa, Rusya, Tilsit Antlaşması, Diplomasi

¹ Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, suluerler@bingol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9098-7205>.

Article Type : Research Article
Date Received : 15.02.2022
Date Accepted : 09.03.2022

<https://doi.org/10.29029/busbed.1074233>

THE IMPACTS OF THE TILSIT AGREEMENT (1807) BETWEEN FRANCE AND RUSSIA ON THE OTTOMAN FOREIGN POLICY

Sitki ULUERLER¹

ABSTRACT

1807 was one of the most troubled years in Ottoman history. The multiplicity, effects and consequences of the events that took place in that year seriously shook the Ottoman Empire. During this period, the Ottoman-Russian war developed against the Ottomans. Selim III went through the most challenging year of his reign. Certain circles in the country against the Sultan and Nizam-ı Cedid (The New Order) reforms strengthened every day. Finally, the Kabakçı Revolt dethroned the Sultan in May 1807. Ottoman Empire trusted France to get out of this difficult situation. Close political relations were established with this state after 1806. After 1807, negotiations were initiated for an alliance, especially against Russia. The Emperor of France, Napoleon, manipulated the Ottomans with various promises and diplomatic rhetoric. The Ottoman government considered France an ally; however, they were unaware of Napoleon's secret plans. Napoleon planned to sacrifice the Ottoman Empire for a permanent alliance with Russia, which was his main objective. This became evident when France defeated Russia in the Battle of Friedland in June 1807. The Tilsit Treaty, signed by France and Russia on 7 July, right after the war, made it clear that France ignored the Ottoman Empire. Realizing these developments, the Ottoman government started to plan future foreign policy steps based on the current developments. Thus, the Ottoman bureaucracy spent efforts to analyze the Tilsit Treaty and subsequent developments. In this context, they discussed the political developments, diplomatic contacts, alliances and conflicts between the Treaty of Tilsit and 1808. The course of international relations, diplomacy, and especially Ottoman foreign policy were scrutinized based on the Ottoman archives.

Keywords: Ottoman, France, Russia, The Tilsit Treaty, Diplomacy

¹ Assoc. Prof., Bingöl University, Faculty of Arts and Sciences, suluerler@bingol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9098-7205>.

GİRİŞ

XVIII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren diplomasi alanında ve devletlerarası ilişkilerde ciddi değişimler olmaya başlamıştı. 1750'li yıllarda Avrupa'da yaşanan Avusturya-Prusya arasındaki Veraset Savaşları, ittifak ilişkilerinin ne kadar değişken olduğunu göstermişti. Tarihlere Yedi Yıl Savaşları (1756-1763) olarak geçen savaşlar, bunun bir kanıtıydı (Tilly, 1995: 190-226). Avrupa merkezli başlayan ve etkileriyle Avrupa dışındaki sömürge alanlarını içine alan Yedi Yıl Savaşları'nın, Osmanlı Devleti'ne de yansımaları olmuştu. Görünürde Osmanlı ile alakası olmayan Yedi Yıl Savaşları'nın Osmanlı boyutu ise diplomasi açısından dikkate değerdi. Fransa, daha savaş başlamadan bir yıl önce (1755) Osmanlı Devleti'ne ittifak teklifinde bulunmuştu. İstanbul'daki Fransız elçisi Vergennes aracılığıyla yapılan bu teklifin ana gündemi, Rusya'ya karşı birlikte hareket edilmesi idi. Fransa'ya göre, Rusya'nın Avrupa içlerine ve Osmanlı coğrafyasına yönelik yayılmacı emelleri bir tehditti ve bu devletin durdurulması lazımdı.

Rusya'ya karşı kurulacak ittifak blokunun çerçevesi de geniş tutulmuştu. Fransa ve Osmanlı'nın dışında, bu grubun içerisine İsveç, Lehistan ve Prusya da dahil edilecekti. Bu teklif, o zamanlar Osmanlı yönetimi tarafından dikkate alınmamıştı. Nitekim o devrin önemli ve değerli devlet adamlarından biri olan Ragıp Mehmed Paşa, diplomatik olarak süreci çok iyi yürütmüş ve Fransa'nın teklifi geçiştirilmişti. Ragıp Mehmed Paşa'nın öngörüsünün ne kadar yerinde olduğu bir süre sonra anlaşılmıştı. İttifak teklifinden bir yıl sonra 1756 senesinde Yedi Yıl Savaşları başlamıştı. Fransa bu savaşlarda Avusturya ve Rusya ile ittifak kurup, Prusya'ya karşı savaşmıştı. Bu meyanda bu kez de Prusya Kralı II. Friedrich, Osmanlı Devleti ile ittifak kurmak istemişti. (İlgürel, 1997: 332)

Örnek olması için zikrettiğimiz bu hadise, diplomasi alanındaki devletlerarası ilişkilerin ve çıkarların boyutunun ne kadar değişken olduğunu, aynı yıl içerisinde bile müttefiklik-rakiplik ekseninin değişeceğini göstermişti. Nitekim yukarıda değindiğimiz Yedi Yıl Savaşları'nın hem Avrupa hem de dünya tarihi açısından ciddi neticeleri olmuştu (Black, 2020: 320). Hatta bu savaşlarda ağır bir yenilgi almış olan Fransa'nın, Amerika ve Hindistan'daki sömürgelerini İngiltere'ye bırakmış olmasının yanında, Fransa'yı ihtilale götüren süreçte de bu savaşların derin tesirleri görülmüştü (Armaoğlu, 1997: 33-37). Avrupalı büyük güçlerin nasıl hareket edecekleri, ne zaman kimin yanında veya karşısında olacaklarının, siyasi gelişmenin icaplarına göre şekilleneceği belliydi. Hadiselerin dışında gibi görünen devletler de bir şekilde bundan etkileniyor ve sürecin içerisine çekilebiliyordu. Fransız İhtilali'nin yaşandığı zaman dilimini de bu bağlamda iyi analiz etmek gerekmektedir.

Nitekim 1789 Fransız İhtilali'nin tesirleri ve siyasi yansımaları, XIX. yüzyılın başında kendini iyiden iyiye hissettirmişti. Osmanlı Devleti de bu durumdan etkilenen devletlerden biriydi. Bu devirde dünyanın bütününe yön veren Avrupalı güçlerdi. Bu güçler, sömürgecilik başta olmak üzere siyasi, askeri ve ekonomik olarak çok etkiliydiler. Buna ilave olarak Avrupa'da, Fransız İhtilali'nin oluşturduğu ideolojik tesirlerin dışında, yeni dönemin siyasi sonuçlarının da hangi boyutlara ulaşacağı belirsizdi.

Fransa tarihinde Napolyon'un ilk önce bir komutan olarak yükselişi, akabinde siyasi olarak da en güçlü şahsiyet haline gelmesi, dengeleri değiştiren bir başka etkendi (Chateaubirand, 1946: 7-17). Napolyon, Avrupa'yı kasıp kavuran Koalisyon Savaşları'nda (1792-1815), Fransa karşısındaki koalisyon güçlerini defalarca yenme başarısını göstermiş ve gücünü ortaya koymuştu (Uçarol, 1995: 19-30). XIX. Yüzyılın ilk on yılı Napolyon'un Avrupa'da neredeyse tek güç olduğu bir dönemdi. Ancak Napolyon'un esas gayesi, İngiltere'yi ağır bir yenilgiye uğratmaktı. Bu bir türlü mümkün olmamıştı. Zira İngiltere'nin coğrafi konumu (ada devleti olması) Fransa için aşılması zor bir durumdu (Driault, 2013: XXIII). Denizlerde ve okyanuslarda donanması ile İngiltere, Dünya'nın en büyük gücü mesabesindeydi (Ferguson, 2013: 123-130). Kara savaşlarında Napolyon, Avrupa'da büyük başarılar elde ediyordu ancak deniz savaşında İngiltere'yi yenebilmesi mümkün görünmüyordu.

Bu gerçekliğin bilincinde olan Napolyon, İngiltere'yi zora sokmak, yalnızlaştırmak ve Fransa'ya karşı kurulmuş koalisyonu dağıtmak için planlar yapıyordu (Black, 2020: 334). Bunu gerçekleştirebilmek için en iyi plan olarak Rusya'yı yanına çekmeyi, ana hedefi haline getirmişti. Hatta bu hususta 1800-1801 arası Rusya'ya yönelik çeşitli girişimleri olmuştu. İlk girişimini, Rus Çarı I. Pavel'i ikna ederek ve çeşitli toprak paylaşımını önerisi getirerek yapmış ancak Rus Çarı bir suikastla öldürülünce bu plan gerçekleşmemişti (Karal, 1995: 43-46) Kısacası Napolyon'un planları ve hesaplarının sınırı yoktu. Napolyon, Osmanlı Devleti'ni kendi planları ekseninde bir şekilde sürece dahil etmek istiyordu

Bu tarihi bağlamda Fransa-Osmanlı ilişkileri ve Napolyon'un Osmanlı siyaseti, konumuzun en önemli yönünü oluşturmaktadır. XVIII. yüzyılın sonu ve XIX. yüzyılın başları itibarıyla, Osmanlı-Fransa ilişkileri birbirine zıt yönler taşıyan bir haldeydi. İki devlet ilişkilerinde müttefiklik veya düşmanlık çizgisinin belirsizliği içerisinde süren bir seyir vardı. Nitekim 1798 senesinde Napolyon'un Osmanlı toprağı olan Mısır'ı işgali, 1802 yılına kadar sürmüştü. Osmanlı Devleti, İngiltere ve Rusya desteği sayesinde Fransa'yı Mısır'dan çıkarabilmişti (İlgürel, 1997: 341).

Osmanlı için süreç Fransa'nın Mısır'dan çıkarılmasıyla bitmemiş, bu sefer de Doğu Akdeniz ile Rumeli'de İngiliz ve Rus tehdidi başlamıştı (Uluerler, 2020: 62-66). Bu durum XIX. yüzyılın başı itibarıyla büyük güçlerin çıkar

çatışmaları ve Doğu Akdeniz'deki güç gösterisinin bir yansımasına dönüşmüştü (Sertoğlu, 2011: 2806). Bunlar olurken, zayıf durumda ve kendi kendine yeterlilik vasfını kaybetmiş Osmanlı yönetiminin, her gelişmede Batılı bir gücün desteğine ihtiyaç duyması, denge siyaseti olarak adlandırılan bir hale bürünmüştü. Osmanlı tarihlerinde denge siyaseti olarak adlandırılan bu siyasetin en yalın haliyle anlamı şuydu. Osmanlı Devleti, herhangi bir tehditle karşılaşınca, bu tehdidi gidermek için bir başka güçle ittifak kurma yolunu tutuyordu (Karal, 1995: 50-52; Özkan, 2017: 205-206).

Bu tarihi gelişmeler bağlamında, Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılın ilk senelerinde yaşadığı hadiseler, dış politikadaki vaziyeti ve attığı adımlar, önemli yönler taşıyordu. Bu devre ait Osmanlı arşiv kayıtları incelendiğinde, bilhassa devletin dışta ne kadar büyük sorunlarla karşı karşıya kaldığı görülmüyordu. Osmanlı'nın, müttefik sandığı devletler gerçekten müttefik mi yoksa düşman mı belirsiz bir haldeydi. Özellikle Fransa'nın, Osmanlı müttefikini görünüp, arka planda Rusya ile uzlaşmaya çalışması, uluslararası diplomasinin ve devletlerarası ilişkilerin hiçbir zaman için kalıcı temellere oturmadığını gösteriyordu.

1807 yılında Fransa ile Rusya arasında imzalanan Tilsit Antlaşması'nın mahiyeti, Osmanlı'nın ne kadar zor bir devir geçirdiğinin işaretiydi. Bu çalışmamızda, yukarıda ifade ettiğimiz konular ekseninde, 1807 senesinde Osmanlı dış politikasının, Fransa özelinde nasıl bir seyir izlediği ele alınacaktır. Bu süre zarfında Osmanlı yönetiminin, meydana gelen gelişmeler karşısında yaşadığı şaşkınlıklar ve diplomaside verilmiş sözlerin ne kadar değişken olduğu da ortaya konulacaktır.

1- Osmanlı Dış Politikasının Zor Yılları (1804-1806)

1798-1802 arasında Fransa'ya karşı İngiltere ve Rusya ile müttefik olan Osmanlı Devleti, bu devletlerin Doğu Akdeniz ve Rumeli'deki gerçek niyetlerinin farkına varınca, tekrar Fransa'ya yaklaşmayı denge siyasetinin gereği olarak görmüştü. Bunun sebebi ise 1805 yılındaki askeri ve siyasi gelişmelerden kaynaklanmıştı (Karpas, 1997: 348). Hâlbuki 1804 yılına kadar Osmanlı Devleti, olabildiğince Avrupa'daki savaşlardan ve siyasi gelişmelerden uzak durmuştu. 1804 yılında Napolyon imparator olunca, İngiltere, Rusya ve Avusturya, Napolyon'un imparatorluğunu tanımamışlardı (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 274-16129). Bu devletlerin, Fransa'ya karşı ittifakı devam etmişti. Hatta Osmanlı Devleti'nin de bu ittifaka girmesi istenmişti. Ancak Osmanlı yönetimi, bunu kabul etmeyip, tarafsızlık siyasetini sürdürmüştü. Ayrıca III. Selim, Rusya ve İngiltere'yi gücendirmemek adına, Napolyon'un imparatorluğunu da tanımamıştı (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 31-1481).

1805 yılına gelindiğinde Osmanlı yönetimi, Mısır'da ve Rumeli'de Osmanlı aleyhine izledikleri siyasete rağmen, İngiltere ve Rusya ile olan ittifakını bozmayı göze alamamıştı. Aynı zamanda Osmanlı devlet adamları, bu vaziyeti farklı açılardan değerlendirmişlerdi. Şayet Napolyon, Osmanlı'nın kendi imparatorluğunu tanımaması dolayısıyla bir saldırıya geçerse ne olurdu? O tarihlerde Korfu'daki Rus askerinin mevcudiyeti ve Akdeniz'de bulunan İngiliz donanması dolayısıyla, bu iki müttefikin Osmanlı yanında yer alacağı tahmin ediliyordu (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 32-1514). Bu zaman zarfında Rusya'nın, Osmanlı'yı tehdit eder gibi uyarıları ve Napolyon'un imparatorluğunu tanımaması yönünde tazyikleri de vardı (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 33-1595).

Osmanlı yönetiminin genel siyaseti bu yönde iken, 2 Aralık 1805 tarihinde Napolyon'un Austrelitz galibiyeti, Osmanlı'yı siyasi yönden etkileyecek gelişmelere kapı açmıştı. (Eren, 1997: 452). Bu galibiyet öncesinde 1805 yılı içinde Napolyon Bonapart'ın, III. Selim'e gönderdiği mektuplarda, iki hükümdar ile iki devlet arasındaki dostluğa vurgu yapması, Padişah'ın tekrar Fransa'ya karşı yakınlık hissi duymasını sağlamıştı. (BOA, TS.MA.E: 201-25). Osmanlı-Fransa ilişkilerindeki bu yumuşama doğrultusunda, Napolyon'un Austrelitz'de aynı anda hem Avusturya'yı hem de Rusya'yı mağlup etmesi, Osmanlı'da büyük bir yankı uyandırmıştı (Yalçınkaya, 2008: 108-109).

Zira Osmanlı'nın kadim düşmanları olan Avusturya ve Rusya'yı, Napolyon ağır bir yenilgiye uğratmıştı. Buna bağlı olarak da 1806 yılı ocak ayında Osmanlı yönetimi, "*haşmetlû Bonapart cenâblarının imparatorluğu canibi Devlet-i Aliyyeden tasdik olunur*" diyerek, resmen Napolyon'un imparatorluğunu tanımıştı. Akabinde de yazılan Nâme-i Hümayûn ve hediyeler, elçilik göreviyle Muhib Efendi'ye teslim edilmiş, kendisi Paris'e gönderilmişti (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 250-14198; 256-14624; Günay, 2009: 13-24). Esasında 1806 yılı, Osmanlı siyasetinde yeni bir dönemin başlangıcıydı. Osmanlı Devleti, mevcut müttefikleri Rusya ile İngiltere'nin rızası dışında, Fransa'ya meyletmışti ve Osmanlı üzerinde Fransa etkisinin artacağı belli olmuştu (Süslü, 1983 a: 272-274).

1806 yılı mart ayında, Osmanlı Devleti, Avrupa'daki gelişmelere ilişkin süreci olabildiğince yakından takip etmeye çalışmıştı. Osmanlı devlet adamlarının görüşüne göre, Avrupa politikası aklın almayacağı boyutlara ulaşmıştı. Prusya ve Rusya'nın durumu ile bu iki devlet arasında yaşanan siyasi krizin etkileri ortaya çıkmıştı. Austrelitz Savaşı'nda bir şekilde Prusya'nın, Rusya'ya gereken yardımı yapmadığı, Avusturya'nın o sıralar Fransa karşısındaki korkusu, Rusya'nın yalnız kalması ve Napolyon'un askeri üstünlüğü, bir bütün olarak düşünüldüğünde bunların hepsi Osmanlı yönetimini memnun eden gelişmelerdi. Yine o sıralar Fransa'daki bir gazetede kaleme alınan makalede, Osmanlı-Fransız dostluğu vurgusu yapılmıştı. Tüm bu hususiyetleri değerlendiren Osmanlı yönetimi, Fransa'da Cumhuriyet idaresinin kurulduğu zamandan beri (1792), bu devletin

izlediği politikalara tam da akıl erdirilemediğine vurgu yaptıktan sonra, Osmanlı-Fransa ilişkilerinin yeni döneminde temkinli olunması gerektiğini de kavramıştı (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 245-13803). Bu meyanda Osmanlı-Fransız yakınlaşması ve iki devletin yeni dönem diplomatik ilişkilerine dayalı olarak 1806 senesi haziran ayında, Sebastiyani'nin elçi olarak İstanbul'a gelmesi, önemli bir gelişmeydi (Driault, 2013: 38). Sebastiyani'nin, Osmanlı devlet yönetimi üzerindeki etkisi de her geçen gün artmaya başlamıştı (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 143-5992).

O sıralar Avrupa güç çekişmesinde Napolyon'un, İngiltere'ye yönelik niyeti belliydi ve Fransa İmparatoru bu devletin aleyhine olacak her türlü planı devreye sokmak istiyordu. Napolyon, elde ettiği zaferlerin etkisi altında yeni planlar yapma peşindeydi (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 143-5924). Osmanlı Devleti'nin, Fransa ile iyi ilişkiler kurması, Napolyon'un yeni planları oluşturmasına uygun bir zemin hazırlamıştı. Zira Fransa müttefikliğine mecbur Osmanlı yönetiminin siyasi kararlarında, Fransa etkili olacaktı. Bu noktada Napolyon'un planı şu idi. Osmanlı, Rusya ve İngiltere arasındaki gerginlik tırmandırılacak, mümkün olursa da Osmanlı, bu devletlerle harbe sokulacaktı. Bilhassa Rusya'nın, Osmanlı ile yapacağı bir savaşta askeri gücünü Osmanlı coğrafyasına yöneltmesi, Avrupa'daki Rus gücünün azalmasına sebep olacaktı. Bunun sonrasında da Rusya, Fransa tarafından ağır bir yenilgiye uğratılacaktı. Fransa karşısında mağlubiyet almış Rusya, antlaşma için masaya oturduğunda, Napolyon gerçek niyetini ve planını devreye sokacaktı (Uluerler, 2021: 1-3).

Bu planın devreye sokulması için de Osmanlı Devleti'nin güveninin kazanılması lazımdı. Fransız elçisi Sebastiyani'nin Osmanlı idaresine sunduğu takirinde; "*Fransa İmparatoru ve İtalya Kralı*" olarak tavsif ettiği Napolyon'un, ne derece Osmanlı dostu olduğunu, Osmanlı'nın kuvvet kazanmasını ne kadar çok istediğini, cephede yendiği Ruslarla yaptığı antlaşmalarda hep Osmanlı lehine maddeler koydurduğunu, Osmanlı toprağı olan Karadağ'da, Fransa aleyhine yapılanlardan bile İmparatorun gocunmadığını ve bunları görmezden geldiğini, Fransa-Osmanlı-İran ittifakının elzem olduğunu vurgulaması, dikkat çekiciydi (BOA, TS.MA.E: 716-8).

Osmanlı yönetimini bu sözlerle avutan Napolyon'un ana hedefi, Rusya'yı yanına çekerek, öncelikle Avrupa'da Fransa'ya karşı oluşmuş Koalisyon gücünün parçalanmasını sağlamak istiyordu. Sonrasında da Napolyon, Rusya'ya, Osmanlı coğrafyası başta olmak üzere çeşitli toprak vaatlerinde bulunacak ve Rusya'yı bütünüyle istediği noktaya çekecekti. Fransız-Rus ittifakının oluşturacağı eksenin askeri, siyasi ve stratejik boyutu büyük olacaktı (Uluerler, 2021: 3-6).

Bu noktada Napolyon'un stratejisinin ana unsurunu Osmanlı Devleti oluşturuyordu. 1806'dan sonra Osmanlı-Fransa ilişkilerinin daha da düzeldiği ortadaydı. Osmanlı yönetimi, eski müttefikleri Rusya ve İngiltere'nin tavırları karşısında mecburen Fransa'ya yaklaşmak zorunda kalmıştı ve diplomatik olarak Fransa'nın Osmanlı üzerindeki tesirleri her geçen gün artıyordu. Napolyon'un planı doğrultusunda sadece Osmanlı Devleti değil, İran da ittifak gurubuna dahil edilmişti (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 166-6940; Uluerler, 2021: 6-7). Fransa-Osmanlı-İran ittifakının kurulmasının ana sebebi ise, en büyük tehdit olan Rusya'ya karşı ortak hareket edilmesiydi. Bu plan çerçevesinde üç devlet arasında yoğun diplomatik temaslar başlamıştı. İttifak konusunda en çok istekli olan devletler Osmanlı ve İran'dı. Bu iki devlet için Rusya gibi büyük bir tehdit, ancak Fransa yardımıyla mağlup edilir, yine Fransa desteği ile yenileşme konusunda Osmanlı ve İran mesafeler kat edebilirdi (Uluerler, 2021: 7-9). Bu meyanda Fransa'nın diplomatik yönlendirmeleri neticesinde, Osmanlı Devleti'nin aldığı bazı kararlar, Rusya'yı rahatsız etmiş ve 1806 yılında Osmanlı-Rus savaşı başlamıştı (Karpas, 1997: 349; Driault, 2013: 58-59).

Bu savaş, ağırlıklı olarak Osmanlı'yı sarstığı gibi, Rusya da askeri anlamda Avrupa'daki Koalisyon Savaşları bağlamında zor duruma düşmüştü. Savaşta iyice yıpranmış olan Osmanlı ve Rusya'nın vaziyeti, hiç şüphesiz Napolyon'un işine gelen ve hedefine bir adım daha yaklaşmasına zemin hazırlayan bir husustu. Osmanlı-Rus Savaşı, Napolyon'un istediği gibi gidiyordu. Bu savaşta Rusya karşısında zor durumda kalan Osmanlı Devleti, Fransa ile daha kalıcı bir ittifak kurma arayışındaydı (Anderson, 2010: 55-56). Osmanlı yönetiminin beklentisi, dost olarak gördüğü Fransa'nın yardımı ile Rusya'yı ağır bir yenilgiye uğratmaktı. Ekim 1806'da askeriyle Berlin'e giren Napolyon, Osmanlı-Rus Savaşı'ndaki durumu yakından takip ettiğini beyan etmişti. Rusya sınırında olduğunu ifade eden Fransa İmparatoru, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne hiçbir şey yapamayacağını, kendisinin ordusuyla Rusya ve Prusya üzerine gidip, bu iki devleti perişan edeceğini söylüyordu. Hatta Napolyon, erkek kardeşlerinden birini Prusya ülkesine kral olarak atayacağını bile dile getirmişti (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 269-15701). Fransa İmparatoru, Osmanlı Devleti'nin, bir an evvel Fransa ile kalıcı ittifak kurmasını da istiyordu (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 166-6956).

Napolyon'un ifade ettiği üzere, bir yandan Osmanlı'nın diğer yandan Fransa'nın askerî harekâtı karşısında Rusya'nın dayanabilmesi mümkün değildi. Bu öngörü doğrudu. Ancak bu öngörü sonrasındaki beklentiler farklıydı. Osmanlı'nın beklentisi, Rusya'ya ağır bir darbe vurmak ve Rusya'ya kaptırdığı yerleri Fransa desteği ile geri almaktı. Napolyon'un hedefi ise bunun tam tersiydi ve Osmanlı yönetiminin bundan haberi yoktu. Napolyon, sadece Osmanlı-Fransa ittifakı ile yetinmemişti. Yukarıda ifade ettiğimiz üzere İran'ı da müttefik grubunun içine çekmişti (Asım, 2015:1139). Bu çerçevede Osmanlı Devleti'nin, Napolyon nezdine gönderdiği özel elçisi Vahid

Efendi ile İran'ın gönderdiği elçisi Mirza Rıza, diplomatik olarak temaslar yürütüp, ittifakın esaslarını belirlemek için Varşova'da bulunuyorlardı (Uluerler, 2021: 9-12).

2- Friedland Savaşı'ndan (14 Haziran 1807), Tilsit Antlaşması'na (7 Temmuz 1807) Kadar Napolyon'un Planları

Şubat 1807'de Fransa Dış İşleri Bakanı Talleyrand, İstanbul'daki elçisi Sebastiyani'ye gönderdiği mektupta, Fransız ordusunun hazırlık durumundan bahsetmişti. Napolyon'un askeri üs olarak kullandığı Varşova'da, her türlü hazırlığın yapıldığı, Rusya'nın Niemen Nehri ötesine püskürtüldüğü ve Osmanlı Devleti'nin yardımına gelindiği belirtiliyordu. Buna göre Osmanlı'ya müttefik olan Fransa, Rusya'yı ağır bir yenilgiye uğratacak. Rusya, sadece Tuna'da mağlup edilmekle kalmayacak, Gürcistan dahil Osmanlı'nın kaybettiği pek çok yer Rusya'dan geri alınacaktı. Kısacası Fransa, Osmanlı Devleti'ni şuna inandırmak istiyordu. Rusya, Eflak-Boğdan'dan çıkarılacak, o zamana kadar Kırım gibi Rusya'ya kaptırılan kadim Osmanlı toprakları geri alınacaktı. Bu sebeple Osmanlı Devleti'nin bu fırsatı çok iyi değerlendirmesi lazımdı (BOA, TS.MA.E: 716-32). 1807 yılı mart ayı itibariyle Osmanlı Devleti'nin var gücüyle Rusya'yla savaşması, Fransa'nın çok istediği bir husustu. Üç yüz bin askeriyle Rusya'ya savaş açtığını söyleyen Napolyon, Osmanlı'dan da aynısını istiyordu ve Osmanlı yönetimine "*memalik-i Asyanın istihsalini*" istiyorsan, Kırım'ı geri almayı hayal ediyorsan, o zaman Rusya ile harbini devam ettir ve var gücünle savaş diyordu (BOA, TS.MA.E: 760-8). Osmanlı-Fransa ittifakı meselesinin çerçevesi de bir diğer gündem konusuydu. Fransa tarafından, Osmanlı donanmasının Akdeniz'de İngiliz donanması ile çatışmaması da telkin edilen başka bir husustu (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 268-15665).

Napolyon, bunları isterken ve Osmanlı'yı daha yoğun bir şekilde Rusya ile savaşmaya teşvik ederken, Osmanlı'nın o zamanki durumu çok sıkıntılıydı. Zira devam eden Rus harbinde, Rusya, Eflak-Boğdan'a girmiş, Hotin, Bender, Kili, Akkerman kalelerini ele geçirmişti. Bu yetmiyormuş gibi, Rusya yanında yer alan İngiltere'nin on bir gemiden oluşan donanması Çanakkale Boğazı'nı geçip, Şubat 1807'de İstanbul önlerine gelmiş ve başkenti tehdit etmişti. İngiliz elçisi, her fırsatta Osmanlı-Fransız ittifakına karşı Osmanlı'yı uyarmıştı (BOA, TS.MA.E: 507-39).

Açıkçası gelişmeler 1807 senesi başından beri, Osmanlı'nın umduğu bir şekilde gitmiyordu. Osmanlı'daki tek umut, Napolyon'un ordusunun büyüklüğü ve Rusya'yı ağır bir yenilgiye uğratmasıydı. İstanbul'daki Fransız elçisi Sebastiyani ise, sürekli Osmanlı yönetimini uyarmaktan geri durmuyordu. O'nun III. Selim'e ifade ettiğine göre, Rusya'nın Balkanlardaki faaliyetleri büyük çaplıydı. Eflak-Boğdan ahalisi isyana teşvik edilmekte, Sırlar ve Karadağlılarla ilgili türlü hilelerle ittifak oluşturulmaya çalışılmaktaydı. Mora ahalisi de tahrik edilerek "*bi'l-cümle Rumeli taraflarında mülki ve dahili bir ateş*" başlatılmıştı. İstanbul bile tehdit altındaydı. Napolyon bunu engellemek için Rusya üzerine gidiyordu. Sebastiyani, Osmanlı toprak bütünlüğünü sağlayacak tek kişinin Napolyon olduğu vurgusunu yapıyordu. O zaman "*ehl-i İslama gayret gelmeli*" Osmanlı var gücü ile Rusya karşısında savaşmalıydı. Bunları çok da diplomatik olmayan bir üslupla ifade eden Sebastiyani, bir yandan da şayet Osmanlı bir tereddüt gösterirse, Napolyon'un buna çok öfkeleneyeceğini ve Fransa'nın, Rusya tarafına meyledeceğini söyleyip, açıkça tehdit etmekten geri durmuyordu (BOA, TS.MA.E: 760-8).

İstanbul'da diplomatik olarak bu görüşmeler olurken ve Sebastiyani Osmanlı yönetimini istediği gibi yönlendirme gayreti içerisindeyken, bir yandan da Varşova'da bulunan ve Fransa ile ittifak görüşmelerini yapmakla görevlendirilmiş olan Vahid Efendi'nin, Talleyrand ile olan diplomatik sınavı söz konusuydu (Uluerler, 2021: 7-9; Driault; 2013: 156-162; Asım, 2015: 1004-1016). Fransa siyasi tarihinin en dikkat çekici diplomatlarından olup, aynı zamanda uzun süre Dış İşleri Bakanlığı yapmış olan Talleyrand, Vahid Efendi ile mülakatında dikkat çekici konulara temas etmişti. Talleyrand, Rus harbiyle ilgili Osmanlı yönetiminin beklentisinin ne olduğunu, nerede ne kadar Osmanlı askerinin bulunduğunu, ordunun moral ve teçhizat yönünden durumunu sorguluyordu. Vahid Efendi ise, büyük bir dikkatle ve ciddiyetle Osmanlı askerinin her açıdan savaşa hazır olduğunu, boğazlardaki istihkâmların güçlendirildiğini, Rusçuk ve Sırp taraflarında Rusların durdurulduğundan bahsediyordu (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 1361-53574).

Vahid Efendi ile Talleyrand arasındaki görüşmeler, sanki gerçek iki müttefikin birbirine olan güvenini teyit eder mahiyetteymiş gibi görünüyordu. 1807 senesi mart ayının sonunda Napolyon tarafından III. Selim'e gönderilen mektupta, İngiliz donanmasına karşı gösterilen metanet övülüyordu (BOA, TS.MA.E: 813-29). Bunlara ek olarak Paris'teki Osmanlı Elçisi Muhib Efendi, Avrupa ahvaline dair İstanbul'a gönderdiği yazısında, Fransa'nın Avrupa siyasetinde ne kadar üstün bir duruma geldiğini anlatıyordu. Buna göre Napolyon karşısında durabilecek bir güç kalmamıştı. Avusturya, Prusya ve Rusya ne yapacağını şaşırılmıştı. İngiltere, bu devletler tarafından hiç hesaba bile katılmıyordu (BOA, TS.MA.E: 443-37).

Mayıs 1807'de savaş için bütün hazırlıklarını tamamlayan Napolyon, ordusuna yönelik yaptığı konuşmasının satır aralarında, kendi gücünün ve gururunun hangi noktalara geldiğini de göstermişti. Fransa'nın sınırları ve güvenliği konusuna vurgu yapan Napolyon, nihai düşmanın ve en büyük tehdidin İngiltere olduğunu dile getirmişti. O'na göre Avrupalı güçlerin, İngiltere aleyhine harekete geçirilmesi lazımdı (BOA, TS.MA.E: 812-20).

Napolyon, Friedland Savaşı öncesi hazırlığını yaparken, Fransa'ya umudunu bağlamış Osmanlı Devleti ise büyük bir kaosa doğru gidiyordu. 1807 senesi mayıs ayı başında İstanbul, büyük isyanın arifesindeydi. Zaten cepheye Rusya karşısında Osmanlı'nın durumu iyi değildi. İçte Nizam-ı Cedid aleyhtarları etkilerini olabildiğince arttırmıştı ve III. Selim yalnızlaştırılmıştı. Padişah, en yakınlarının bile gerçek niyetini bilemez durumdaydı (Eren, 1997: 455-456). Bir başka yalnızlık ve aldanmışlık hissini taşıyan Varşova'daki Osmanlı elçisi Vahid Efendi idi. Vahid Efendi, üç ay geçmiş olmasına rağmen halen daha Napolyon ile görüşmemiş olmanın verdiği öfkenin ve üzüntünün tesirindeydi. Tüm bunları Talleyrand'a iletmış ancak oyalayıcı sözlerden başka bir yanıt alamamıştı (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 142-5919).

Mayıs sonunda İstanbul'da, Kabakçı İsyanı ile III. Selim tahttan indirilip, devlet büyük bir kargaşalığın içine düşmüşken (Beydilli, 2001: 8), Fransa tarafındaki gelişmeler tamamıyla Napolyon'un planı doğrultusunda devam etmişti. Askeri hazırlıklarını tamamlayan Napolyon, 14 Haziran 1807 tarihinde Friedland mevkiinde Ruslarla yapılan savaşta, hedefine ulaşmıştı (Davies, 2011: 775; Yalçınkaya, 2008: 111). Bu harpte, Rusya ağır bir yenilgi aldığı gibi Prusya da çekilmek zorunda kalmıştı. Napolyon, askeri anlamda Avrupa içindeki gücünü bir kez daha ortaya koymuş, karşısındaki Koalisyon güçlerinin bir varlık gösteremeyeceğini ispatlamıştı (Günay, 2009: 81-82; Esmer, 1944: 78).

Friedland Savaşı, Koalisyon güçleri içinde önemli sonuçlar doğurmuştu. Rus Çarı I. Aleksandr büyük bir korkuya kapılmıştı (Uluerler, 2021: 10). İngiltere, Rusya'nın bu yenilgisinden son derece rahatsız olmuştu. Avusturya ve Prusya ne yapacaklarını bilemez bir hale gelmişti. I. Aleksandr, aldığı bu mağlubiyet sonrasında Fransa'ya barış yapılmasını teklif etmişti. Aynı yıl haziran ayı sonlarında Tilsit'te Napolyon ile I. Aleksandr arasında barış müzakereleri başlamıştı (Asım, 2015: 1004; Aksun, 1994: 99).

Tilsit'te, Fransa ve Rus İmparatorları arasında yapılan görüşmelerde, galip ve mağlup iki hükümdardan ziyade Napolyon, I. Aleksandr'a karşı dostane bir tavır takınmıştı. Böylece Osmanlı ve İran'ın büyük bir sevinçle karşıladığı Rusya'nın, Fransa tarafından mağlup edilmesi, diplomasinin ve Fransa'nın devlet çıkarları bağlamında geçersiz bir hale dönüşmüştü. Açıkçası Napolyon, tarihi emelleri doğrultusunda Rusya'ya yanına çekmek için Osmanlı ve İran'ı bir araç olarak kullandığını göstermişti (Uluerler, 2021: 10-15).

Napolyon ile I. Aleksandr arasında Tilsit'te barış müzakereleri yürütülürken, Osmanlı'nın merkezi yönetimi ciddi sıkıntılar yaşıyordu. O sıralar İstanbul'da tam bir karışıklık havası hakimdi. III. Selim'i, tahttan indirip darbeyi gerçekleştiren ekip, yenilik taraftarlarını ortadan kaldırmaya başlamıştı (Danişmend, 1972: 88). Yeni padişah IV. Mustafa, kendisini tahta çıkaranların etkisi altındaydı (Yalçınkaya, 2008: 111). Rumeli topraklarında Rusya ile Osmanlı'nın savaşı devam ediyordu ve cepheden gelen haberler Osmanlı'nın aleyhineydi. Bir yandan da III. Selim'in tahttan indirilmesinden rahatsızlık duyan ve O'nu tekrar tahta geçirmek isteyen kesimlerin faaliyetleri söz konusuydu (Karpat, 1997: 349).

Böyle karışık bir halde bulunan Osmanlı merkezi yönetiminin durumu, Napolyon'un elini güçlendiriyordu. Osmanlı'yı istediği gibi yönlendirebileceğini tahmin eden Napolyon, Rusya ile olan yeni dönem ilişkilerinde Osmanlı'yı yok sayacak gerekçelere sahipti. Zira III. Selim'in tahttan indirilmiş olması, Napolyon'un en önemli gerekçesiydi. Tilsit Antlaşması (7 Temmuz 1807) sürecinde, Rusya ile müttefikliğe gidecek bir dönemi başlatan Napolyon'dan hesap sorabilecek veya yaptıklarının ne anlama geldiğini öğrenebilecek güçte ve dirayette ne Osmanlı ne de İran yönetimleri vardı. Görünürde ise bu iki devlet Rusya'ya karşı Fransa ile son bir yılda ittifak görüşmeleri yapıyordu (Davies, 2011: 775,781; Driault; 2013: 184-190; Asım, 2015: 934-935; Uluerler, 2021: 10-20).

Tilsit'te Napolyon, Rusya'yı bütünüyle kendi yanına çekebilmek için Osmanlı coğrafyası başta olmak üzere, Rusya'nın eskiden beri gözünün olduğu mevkiileri önermişti. Bu teklif, I. Aleksandr'ı ziyadesiyle memnun etmiş, Tilsit Antlaşması müzakereleri bu havada geçmişti (Süslü, 1983 b: 747-750; Karal, 1995: 98-99). Ancak iki imparatorun temelde birbirlerine karşı olan güvensizlikleri bir vakıydı ve bu en büyük sorundu. Napolyon, Rusya'nın nasıl bir tavır takınacağı ve Fransa'nın beklediği şekilde İngiltere'ye karşı birlik içinde hareket edip etmeyeceğini görmek için bir müddet beklemeden yanaydı. Bu sebeple Napolyon, önerdiği toprak paylaşımı konusunu zamana yaymak isterken, I. Aleksandr paylaşımın hemen olmasını istiyordu.

Rus Çarı, Eflak-Boğdan ve Baserabya'yı, beklemeksizin hemen almak istiyordu. Osmanlı coğrafyasının paylaşımı ile ilgili boyut sadece bu mevkiilerle de sınırlı değildi. Fransa; Mora, Girit ve Arnavutluk'u alacak, Bulgar toprakları Rusya'ya bırakılacak, Avusturya-Macaristan'a da Bosna ve Sırp toprakları verilecekti. Bahsi geçen yerler, paylaşım alanları olmakla birlikte iki imparatorun en çekişmeli ve anlaşmazlık konusu olan mevkiiler İstanbul ile boğazlardı. I. Aleksandr, İstanbul ve boğazlarla birlikte bütün Rumeli topraklarının paylaşılmasını istiyordu. Ancak Napolyon bu mevkiilerle ilgili aceleci olunmasından yana değildi (Cevdet, 1309: 223; Driault, 2013: 142-190; Karpat, 1997: 349-350). Bu vaziyet, diplomasi alanında devletlerin çıkar hesaplarının hangi boyutlara vardığını göstermekteydi. Osmanlı Devleti'nin kendine dost bildiği Fransa'nın, gerçek niyeti ortaya çıkmıştı.

3- Osmanlı Devleti Tilsit Antlaşması'nı Nasıl Yorumladı?

Napolyon'un politik oyunları, Osmanlı Devleti'ni ciddi anlamda sarsmıştı. Batılı bir gücün desteği olmadan mevcut Osmanlı-Rus harbinin sonlandırılmasının mümkün olmadığını bilen Osmanlı yönetimi, halen daha Napolyon'un yönlendirmelerinin etkisi altındaydı. Osmanlı yönetimi, o sıralar Avrupa genelinde hükümünü yürütmekte olan Fransa ile münasebetlerin kesilmesini göze alamıyordu (Aksun, 1994: 100).

Bu meyanda 25 Haziran 1807 tarihinde, Tilsit'te, Rus ve Fransız yetkililer tarafından tertip edilen yirmi dokuz maddelik antlaşmanın ön protokolü, Osmanlı'ya ulaşmıştı. Bu yirmi dokuz madde içerisinde, Osmanlı'yı ilgilendiren maddeler de vardı. Aynı zamanda antlaşmanın on üçüncü maddesinde Fransa ile İngiltere arasında yapılacak kesin bir antlaşma konusunda Rusya'nın arabulucu olacağı belirtiliyordu. Osmanlı ile ilgili olan yirmi birinci madde özetle şuydu. Tilsit Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle, Osmanlı ile Rusya arasındaki savaş durdurulacaktı. Bu haber, iki tarafın cephedeki askeri yetkililerine ivedi bir şekilde bildirilecekti. Antlaşmanın yirmi ikinci maddesinde; Rus askeri, Eflak ve Boğdan'dan çekilecek ancak Osmanlı ile Rusya arasında yapılacak antlaşmanın kesin bir hale dönüşmesine kadar bahsi geçen *Memleketeyn* (Eflak-Boğdan) topraklarına Osmanlı askeri de girmeyecekti. Bu husus orijinal metinde; "*Memleketeyn-i mezkûreteyne Osmanlı askeri pây-endâz duhül olmak caiz olmaya*" denilmekteydi. Yirmi üçüncü madde de ise, Osmanlı ile Rusya arasında iki devletin onuruna yakışır bir antlaşmanın yapılacağı ve bu hususta Napolyon'un arabuluculuğunun kabul edileceği ifade edilmekteydi (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 1667-21).

Fransa Dış İşleri Bakanı Talleyrand tarafından, yukarıdaki maddelerin aynısını ifade eden, resmi bir surette İstanbul'a bir yazı daha gönderilmişti. Bir şekilde Fransa Devleti, Osmanlı'yı gözden çıkarmamış gibi bir algı oluşturmaya çalışıyordu. Talleyrand imzalı bu yazıda, Osmanlı ile Rusya arasındaki harbin hemen durdurulmasından, Rus askerinin Eflak-Boğdan'dan çekilmesinden, Osmanlı ile Rusya arasında kalıcı barış antlaşması imzalanıncaya kadar Eflak-Boğdan'a Osmanlı askerinin sokulmaması konuları tekrarlanıyordu. Osmanlı ve Rusya arasında "*şanlı*" bir antlaşmanın müzakere edilmesi konusunda da "*haşmetlû Fransa ve İtalya Kralının tavassutunu Rusya İmparatoru kabul eder*" denilmekteydi. Osmanlı-Rus antlaşma müzakereleri için ön şartsız, murahhaslar tayini ve tarafsız bir yerde toplanması, belirtilmekteydi (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 1360-53566). Osmanlı Devleti'ne, Tilsit Antlaşmasıyla ilgili ulaşan diğer bilgiler de aynı yöneydi. Fransa ve Rusya uzlaşmıştı. Osmanlı-Rus harbinin hemen bitirilmesi konusunda Napolyon arabulucuydu. Osmanlı-Rus barış antlaşması müzakerelerinde her şeye, *Fransa İmparatoru ve İtalya Kralı Napolyon Bonapart* karar verecekti. (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 1416-57889).

Bu bağlamda Osmanlı diplomasi tarihinin önemli şahsiyetlerinden biri olan ve bu süreçte Osmanlı-Fransa ittifakını gerçekleştirmek için özel elçi statüsünde Varşova'da aylarca bekleyip, bir türlü Napolyon ile görüşemeyen Vahid Efendi'nin gelişmeler konusundaki tespitleri ve Tilsit Antlaşması'na ilişkin gözlemleri dikkate değerdir. Vahid Efendi'nin, 1807 senesi temmuz başında, İstanbul'a gönderdiği raporunda, olan bitenlere yönelik analizleri vardı. Vahid Efendi'ye göre Tilsit Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin beklentilerini karşılamıyordu. Kendisinin, Osmanlı'nın görevlendirdiği yetkili elçi olmasına rağmen, hiçbir şekilde Napolyon ve Talleyrand tarafından dikkate alınmamış olmasından yakınuyordu. Fransa İmparatoru, sanki Vahid Efendi Varşova'da yokmuş gibi davranmıştı. Kendisine hiçbir bilgi verilmemişti. Vahid Efendi'nin görüşme talepleri hep ertelenmişti. Bu durum iki müttefik devlet ilişkilerine yakışan bir şey değildi. Ancak Osmanlı'nın mevcut haliyle ne Fransa'ya karşı gelebilmesi ne de Tilsit Antlaşması'nı sorgulayabilmesi söz konusuydu. Süreci bütünüyle Napolyon planlamıştı.

Yukarıdaki tespitleri net bir şekilde ortaya koyan Vahid Efendi, Osmanlı-Rus barış antlaşması müzakereleri konusunda da Paris'teki Osmanlı elçisi Muhib Efendi'nin yetkilendirilmesi lazım geldiğini belirtmişti. Çünkü Napolyon ve Talleyrand, Paris'e dönmek üzere Varşova'dan ayrılmıştı. Vahid Efendi, şu önemli tespitleri de yapmıştı. Tilsit Antlaşması öncesi, Fransa-Rus Savaşı (Friedland), Prusya topraklarında gerçekleşmişti. Rusya'nın bir karış toprağına geçilmemişti. Napolyon'un, Rusya'ya bağlı Leh topraklarını alması mümkün iken, Friedland Savaşı sonrası, üç beş gün içinde mütareke ve barış görüşmeleri başlatılmıştı. Akabinde de Napolyon ve Fransız yetkililer, Paris'e dönme kararı almıştı. Bu duruma, Avrupa diplomasisinde de farklı manalar verilmişti. Napolyon, Niçin Rusya üzerine gitmemişti? Neden ağır şartlar içeren bir antlaşma Rusya'ya imzalatılmamıştı? Sayıca büyük Fransız ordusu Varşova'da iken niçin seferin devamı getirilmemişti? Bu ve benzeri sorular Vahid Efendi'nin aklını kurcalayan önemli meselelerdi (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 1367-54128).

Ayrıca Fransa kamuoyunda savaşlar dolayısıyla yorgunluk ve tepkilerin olduğu da ayrı bir vakiydu. Napolyon, çocuk demeden herkesi zorla askere alıyordu. Bu tepkilerin bilincinde olan Napolyon'un, bir müddet savaştan uzak durmak istediği herkesin malumuydu. Acaba Napolyon ordusunu ileri götürmede tereddüt ederken, askerinin yorgunluğu ve olası Rus-Avusturya-Prusya ittifakının Fransa'ya karşı savaşmasından mı çekiniyordu? Bu olası durumların gerçek yüzünü Napolyon'dan başka kimse bilmiyordu. O sıralar cephe devam eden Osmanlı-Rus savaşında, Osmanlı'nın durumu iyi değildi. Osmanlı ordusunda koordinasyonsuzluk vardı. Napolyon bunu biliyordu. Napolyon'un, Rus Çarı I. Aleksandr ile mütarekeden bir gön sonra, Niemen Nehri üzerinde bir salda görüşmesi de türlü yorumlara kapı açmıştı (Asım, 2015: 1004). Zira iki hükümdar arasında sanki hiç husumet

yokmuş ve iki devlet savaşmamış gibi hareket etmişlerdi. İki İmparator arasında dostane münasebetlerin olduğu ve Tilsit Antlaşması imzalanıncaya kadar ikisinin bizzat süreci yürüttükleri ortadaydı. Napolyon ve I. Aleksandr, birbirlerine nişanlar vermişlerdi. O zaman bu antlaşma nasıl bir antlaşmaydı ki, birbirlerine bu kadar alaka gösteriyorlardı? Bu soruya Vahid Efendi bir cevap bulamamıştı (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 1367-54128; Driault, 2013: 190-192).

Osmanlı yönetiminde, Tilsit Antlaşması'na ilişkin kafa karışıklığı belirgin bir hal almışken, 17 Eylül 1807'de İstanbul'da, Fransız Elçisi Sebastiyani ile Reisülküttab arasında sabah sekizden akşam güneşin batışına kadar, hararetle tartışmaların geçtiği ilginç bir diyalog yaşanmıştı (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 276-16195). Reisülküttab Efendi, Osmanlı toprak bütünlüğüne ilişkin Tilsit Antlaşması'nda bir maddenin niçin bulunmadığını Fransa elçisine sormuştu. Sebastiyani ise, Napolyon'un Osmanlı toprak bütünlüğünü savunduğunu, Osmanlı'da padişah değişikliği olmasından sonra da bu düşüncesinden vaz geçmediğini belirtmişti. Hatta Fransa'daki gazetelerde bu konuda çıkan haberleri de teyit etmek üzere örnek vermişti. Sebastiyani'nin söylemlerinden çıkan sonuç, Osmanlı'yı, halen daha Fransa'nın dost olduğunu inandırmaktı. Fransız elçisinin amacı, Osmanlı yönetimini etkileyip, yerine göre baskı altında tutup, Fransa'nın istediği bir dış politika yürütmesini sağlamaktı.

Sebastiyani, ilk etapta Rusya ile Osmanlı arasında yapılacak barış müzakereleri konusuna odaklanmıştı. Osmanlı'nın bir an evvel murahhas tayin etmesini istiyordu. Bu konudaki ısrarı, Reisülküttabı bile şaşırtmıştı. Elçinin yetkilerini aştığı, Osmanlı iç işlerine müdahale ettiği açıkça ortadaydı. Hatta bu görüşmelere katılacak murahhas tercümanının kim olacağına bile kendisi karar vermek istiyordu. Sebastiyani, şunlar olmamalı, eğer bunu görevlendirirseniz imparatorum kızar gibi haddini aşan sözlerle Reisülküttabı yönlendirmek istiyordu. Reisülküttab, yerine göre elçinin sözlerinin Osmanlı iç işlerine müdahale etmek olduğunu ihtar ettiği zaman da *"mizacı itibariyle mugalataya"* başlıyor, ben sizi dostane uyarıyorum diyordu.

Bunlarla da yetinmeyen Sebastiyani, Rusya'ya ticari mal taşıyan İtalyan gemilerine boğazlardan geçme izni verilmesini istiyordu. Bu da olacak iş değildi. Zira Osmanlı ile Rusya arasında daha bir barış antlaşması imzalanmamıştı. Sebastiyani'nin akla ziyan sözlerinin hoş görülmesi ve isteklerinin kabul edilmesi mümkün değildi. Mesela Şam'da Hıristiyan din adamlarına baskı yapılıyor iddiasını bile gündeme getirmişti. Bu istekler ve iddialar karşısında Reisülküttab, olabildiğince diplomatik bir üslup kullanmaya çalışmış ve Fransız elçisine cevaplar vermişti. Ancak konuşma öyle bir noktaya gelmişti ki, işin rengi bir nevi tehdide dönüşmüştü. Sebastiyani'nin tehdit edici bir üslupla konuşmasına sebep olan konu ise, Osmanlı Devleti'nin, İngiltere ile açıktan ve gizli görüşmeler yaptığı yolundaki iddiasıydı. Bunun Osmanlı-Fransa dostluğuna aykırı olduğunu dile getirmişti. Şayet Osmanlı-İngiltere yakınlaşması durumu söz konusu olursa, Napolyon'un bunu hoş görmeyeceğini ve savaşa bile sebep olacağını söylemişti. Sözlerine; *"her kim Osmanlı ile İngiltere musâlahasını tecviz ederse Osmanlı'nın bayağı mahviyetini ister... İngiltere musâlahası Fransaluyu feda etmek demektir"* diyerek, açıkça tehdit etmişti.

Reisülküttab Efendi, Osmanlı'nın İngiltere ile resmi bir görüşmesi ve anlaşmasının söz konusu olmadığını belirtmişti. Bir iki kez İngiliz elçisi görüşülmüştü ve bundan da Sebastiyani'nin malumatı vardı. Kaldı ki, Osmanlı Devleti'nin Rusya ile olan harp durumu ve toprak bütünlüğü meselesi bir neticeye ulaşmamıştı. Mora taraflarında İngiltere'nin kırk kadar gemisinin olduğu biliniyordu. Bu gemilerden yirmisi Akdeniz sularındaydı ve Osmanlı için tehdit oluşturuyordu. Eğer İngiliz gemileri tekrar Çanakkale Boğazı'ndan içeri girse, Fransa bunu engellemek için bir şey yapacak mıydı? Yine Fransa, o kadar Osmanlı dostuysa Osmanlı'nın Rusya ile olan savaş durumu ve antlaşma konusu niçin sürüncemedeydi? Bu sözleriyle muhatabına cevaplar veren ve sorularla konuyu derinleştiren Reisülküttab Efendi'nin tüm çabalarına rağmen, Sebastiyani sürekli Napolyon'un ismini kullanıp, tehditlerden geri durmamıştı. Bilhassa İngiltere mevzusu dolayısıyla bu konunun üzerine epeyce gitmişti.

Sebastiyani, Fransa ile İngiltere arasındaki düşmanlık durumuna dikkat çekerek, denizlerde İngiltere lehine olacak bir antlaşmadan Osmanlı'nın kesinlikle kaçınması gerektiğini, böyle bir İngiliz-Osmanlı antlaşmasını, Fransa'nın asla tasvip etmeyeceğini belirtmişti. Sebastiyani; İngiltere, bu aralar zaten zor durumda görmüyor musunuz? demeye getiriyordu. Fransız elçisi, Avrupa'daki siyasi atmosferi de kendince şöyle açıklamıştı. Napolyon'un son galibiyetleri sonrasında İngiltere iyice yalnızlaşmıştı. Koalisyon devletlerinin çoğu Fransa'nın gücünü kabul etmiş ve antlaşma yoluna gitmişlerdi. Rusya, İngiltere ile münasebetini kesmişti. Avrupa'nın kuzeyindeki memleketler İngiltere aleyhine dönmüştü. Bunlara ek olarak İngiltere içinde karışıklıklar vardı ve İngiliz hükümeti zor durumdaydı. Osmanlı Devleti bu durumdaki İngiltere ile mi anlaşacaktı? Ayrıca İngiltere'nin, Osmanlı ile ilgili kötü sabıkası vardı. Osmanlı'ya karşı Rusya'nın yanında yer almıştı. 1807 şubatında İstanbul önlerine kadar gelen İngiliz filosu başkenti tehdit etmişti. Sonrasında da İskenderiye'yi zapt etmek istemişti.

Bunların hepsi tarihi vakialardı. İngiltere, Fransa'ya düşmandı ve Osmanlı ile Fransa'yı birbirine düşürmek istiyordu. Osmanlı'nın bunları görmesi lazımdı. Esasında Sebastiyani'nin söyledikleri doğru şeylerdi. Ancak Reisülküttabın ifade ettiği konu şu idi. İngiliz donanması, Akdeniz'deydi. Şayet boğazlara saldırsa, adaları işgal etse, Fransa hemen yardım için bir donanma gönderecek miydi? Bu soruya Sebastiyani net cevap veremediği gibi, Osmanlı ve Fransa donanmasının zaman içinde güçleneceğini, İngiltere'nin hakkından gelineceğini söylemekle

yetinmişti. Sebastiyani'nin ağzından düşürmediği husus ise Napolyon'du. Sürekli onun ismini zikredip, Osmanlı yönetimini tesir altında tutmak, korku vermek istiyordu. Hatta bir ara Fransa ile harp yapmak mı iyidir yoksa İngiltere ile mi demişti? (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 276-16195).

Ana hatlarıyla özetlemeye çalıştığımız bu mülakat, Osmanlı diplomasi tarihi açısından çok önemli hususlar taşımaktaydı. Öncelikle Fransız elçisinin, diplomatik teamülleri hiçe sayan pervasız tavrı, mülakatın bütününde hissedilmekteydi. Osmanlı Reisülküttabı, -bu kişi, aynı zamanda günümüz tabiriyle o zamanki Osmanlı'nın Dış İşleri Bakanıydı- muhatabını birçok noktada alttan almak zorunda kalmıştı. Bu vaziyet Osmanlı Devleti'nin o sıralar askeri, siyasi ve diplomatik olarak ne kadar sıkıntılı bir halde olduğunu göstermekteydi. Osmanlı diplomatları, XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren, bir devlet politikası haline getirilmiş olan denge siyaseti çerçevesinde hareket etmeye çalışıyorlardı. Nitekim Osmanlı'nın, başta Rusya harbi olmak üzere Avrupa siyasetindeki gelişmeler karşısında tek başına hareket etmesi mümkün değildi. Hali hazırda Osmanlı'ya müttefik olarak görünen devlet Fransa idi. Ancak aynı Fransa, Tilsit Antlaşması sürecinde, gerçek yüzünü ortaya koymuştu. Osmanlı devlet adamları da bunun farkındaydı (Driault, 2013: 182-184).

Yukarıda ilgili yerlerde arşiv kayıtlarına dayalı verdiğimiz bilgiler, şunu gösteriyordu. Osmanlı yönetiminin olan bitenden haberi yoktu demek, mümkün değildi. Şu veya bu şekilde Napolyon'un ne kadar güven vermez politikalar izlediği açıktı. Fransa'nın, Rusya ile yakınlaşmaya başladığı da aşikârdı. Fakat Osmanlı'nın, Avrupa'nın en önemli askeri gücü mesabesindeki Fransa'yla bütün köprüleri atması mümkün değildi. Şayet Fransa ile ittifak bozulsa, Fransız elçisi sınır dışı edilse, hangi devletle ittifak kurulacaktı? Esas sorun buydu. Zaten Osmanlı Devleti, Rusya ile savaş halindeydi ve bu devlet kadim düşmandı (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 253-14397). İngiltere bir aralar Osmanlı'ya müttefik olmuştu ancak Doğu Akdeniz'deki hesapları belliydi ve bir İngiliz filosu İstanbul Boğazı'na gelip sarayı bile tehdit etmişti. Aynı İngiltere Rusya'nın yanındaydı. Bu devletin dışında, Osmanlı'ya yardım edecek Avrupa'da başka güç de yoktu. Prusya ve Avusturya'nın mevcut halleri ortadaydı. İşte bu hususları bilen Osmanlı yönetimi, Fransa ile bağlarını koparamıyordu (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 166-6941). Bunun yanında Osmanlı yönetiminin, İstanbul'daki İngiliz elçisi ile olan gizli haberleşmeleri de hiç kesilmemişti. Ancak Fransa'dan çekinildiği için bu olabildiğince gizli tutulmaya çalışılmıştı (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 1359-53456). Osmanlı yönetiminin denge siyaseti çerçevesinde, İngiltere ile bütün münasebetlerini kesmediği belliydi. Osmanlı Devlet adamları, İngiltere ile irtibatın devamını istiyorlardı (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 1363-53803).

Bu arada Rusya ile Osmanlı arasında mütareke müzakerelerinin başlaması gerekiyordu. IV. Mustafa padişahlığındaki Osmanlı yönetimi, önceden III. Selim taraftarı olması dolayısıyla idam cezasına çarptırıldığı Galib Efendi'yi affedip, dış politikadaki bilgisinden dolayı bu işe memur etmeye karar vermişti. Mütareke, Osmanlı-Rus Savaşı'nı durdurmak üzere yapılıyordu. Rusya'yı General Sergie Lascarov temsil ederken, Fransa'yı Miralay Guilleminot temsil ediyordu. Üç devlet yetkilileri, Ağustos 1807'de Yergöğü'nde, yedi maddeden oluşan ve süresi bir yıl sonra Nisan ayında dolacak mütarekeyi imzalamışlardı (Asım, 2015: 935-939; Driault, 2013: 213-214; Sertoğlu, 2011: 2822)

Tilsit Antlaşması ve sonrasındaki gelişmelere ilişkin Osmanlı'nın vaziyeti bu merkezde iken, yine Osmanlı'ya yansıdığı biçimiyle, Fransa-Rusya yakınlaşmasına dair Rusya iç siyasetinde de rahatsızlıklar vardı. Rus devlet adamlarının bir kısmı, hem Çar I. Aleksandr'ın imzaladığı bu antlaşmaya hem de Çar'ın, Napolyon ile olan yakınlığından huzursuz olmuşlardı. Bu konuyla alakalı Eflak Voyvodası Aleko Bey'in, 22 Eylül 1807'de İstanbul'a gönderdiği yazıda değinilmişti. I. Aleksandr, Tilsit Antlaşması sonrasında Petersburg'a döndüğünde bazı devlet adamlarının rahatsızlıkları açıkça belli olmaya başlamıştı. Rus Çarının, Napolyon'a açık veya gizli bir şekilde taahhüt etmiş olduğu sözlerin yerine getirilmesi konusu, ciddi meselelerdi. O zamana kadar Rusya ile Fransa arasındaki harpler, düşmanlığı derinleştirmişti. Rus toplumu üzerindeki bu sürecin etkileri göz önünde bulundurulduğunda, birdenbire Rusya ve Fransa'nın müttefik olması, kolay açıklanabilecek bir husus değildi (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 250-14149). Avrupa siyasetinde Rusya; Avusturya, Prusya ve İngiltere ile o zamana kadar müttefik olmuş, koalisyon grubu olarak Fransa'ya karşı savaşmıştı. Bir çırpıda Rusya'nın koalisyon grubundan ayrılması ve bu devletleri karşısına alması normal bir şey değildi (Anderson, 2010: 59). Ayrıca İngiltere dikkate alınmayacak bir güç de değildi. Rus-Fransız yakınlaşması demek, Rusya'nın, İngiltere'yi karşısına alması demekti. Nitekim Tilsit Antlaşması sonrası Baltık Denizi'nde İngiliz donanması, rastladıkları bazı Rus gemilerini tevkif ederek, dört gün müddetle bu gemileri alıkoymuştu. Bu gelişme bile İngiltere'nin, Rusya'ya bir nevi uyarısı mahiyetindeydi. Ayrıca Fransız İhtilali sürecinde idam edilen Fransa Kralı XVI. Louis'in kardeşi ve yeğeni, Fransa'dan ayrılıp, uzun müddet Kiev kentinde Rusya'nın himayesinde yaşamışlardı. Bu son gelişmeler sonrası Bourbon hanedanından olan bu kişiler, İngiltere'ye gitmişti. Açıkçası bazı üst düzey Rus yetkililerin Fransa-Rusya ittifakı konusunda ciddi çekinceleri vardı ve bu ittifak durumuna karşılardı. Yani Çar I. Aleksandr'ın, Rus iç siyasetindeki durumu da iyi değildi (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 250-14149). Osmanlı yönetimi, bu yönüyle Rusya'daki gelişmeleri de olabildiğince takip etmeye çalışıyordu.

27 Ekim 1807'de Babıali'de, Reisülküttab Efendi'nin odasında, Fransız Elçisi Sebastiyani ile tekrar bir görüşme yapılmıştı. Bu görüşmede, Osmanlı ile Rusya arasında yapılan mütarekenin uygulanma durumu görüşülmüştü. Rusya'nın mütareke şartlarını yerine getirmede ağırdan davrandığı, Eflak tarafına asker gönderdiği, Sebastiyani'ye

söylenmişti. Bu yetmezmiş gibi bir de Rusya, Sırlara savaş mühimmatı yardımında bulunmuştu. Rusya'nın, bazı mevkilerde mühimmat yığınağı yapması, bu devletin antlaşma taraftarı değil, harp taraftarı olduğunu gösteren gelişmelerdi. Bu durum karşısında Fransa'nın nasıl bir tavır takınacağı da merak konusuydu ve mesele elçiye ifade edilmişti. Sebastiyani, yine tuhaf söylemlerle Rusya'nın şartları yerine getireceğini, bunun Tilsit Antlaşması gereğince de olduğunu ve bu konuyu Rus yetkililere yazacağını belirtmişti. Sebastiyani, Osmanlı ile Fransa'nın arasının açılmak istendiğini, Rusya içinde de fesatçı grupların olduğunu belirtmişti. Elçiye göre, Rusya'nın böyle hareket etmesinde, Napolyon'un bir dahli ve bilgisi yoktu. Eflak-Boğdan'ın, Rusya tarafından tahliye edilmemesi ile ilgili de Fransız elçisi bir türlü tatmin edici cevap verememişti. Reisülküttab, haklı bir şekilde meseleleri ortaya koyarken, Sebastiyani yine konuyu farklı yönlere çekip, İngiltere meselesini gündeme getirip, çeşitli iddialarla Osmanlı Devleti'ni suçlamaya çalışıyordu.

Bu mülakatta Sebastiyani'nin, Osmanlı'ya yüklenmeye çalıştığı bir başka konu, Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa olmuştu. Elçiye göre, Tepedelenli Ali Paşa pek çok "muzır" işlerde bulunuyordu. Korfu'da Bazı Fransızları tevkif ettirmişti. O havalideki Fransızlar kendi paralarıyla zahire almak istediklerinde de onlara mâni olmuş "bir baş sığır ve bir habbe zahire" bile verdirtmemişti. Ancak İngilizlerin zahire almasına müsaade etmişti. Tepedelenli Ali Paşa'nın bu hareketlerine, Napolyon'un çok öfkeli olduğu da vurgulanmıştı. Eğer Tepedelenli Ali Paşa bunları kendi başına yapıyorsa o zaman Osmanlı'yı yok sayıyor demektir. Yok eğer Osmanlı'nın olanlardan haberi ve onayı varsa bu da Osmanlı-Fransız dostluğunun bozulması anlamına geliyordu. Reisülküttab bu iddialar karşısında böyle bir şeyin söz konusu olamayacağını, Tepedelenli Ali Paşa'nın devlete bağlı olduğunu, bu iddialarla ilgili olarak kendisinden bilgi isteneceğini elçiye bildirmişti. Buna rağmen Sebastiyani, Tepedelenli Ali Paşa ve oğlu ile ilgili şikâyetlerinden vaz geçmemişti (BOA, TS.MA.E: 597-34; Driault, 2013: 249-251).

Tilsit Antlaşmasıyla ilgili olarak Osmanlı Devleti'nin Paris Elçisi Muhib Efendi'nin, 26 Ocak 1808 tarihinde, tespitlerini içeren raporu dikkate değer bilgiler verdiği gibi, Osmanlı'nın o sıralar diplomatik sıkıntıları da gözler önüne sermekteydi. Muhib Efendi, Paris'te bulunduğu müddet içerisinde Napolyon başta olmak üzere Fransız yetkililerinin Osmanlı ile ilgili vaatlerine dikkat çekip, verilmiş sözleri hatırlatıp, Fransa nasıl böyle bir şey yapar sorusuna kendince cevaplar bulmaya çalışıyordu. Muhib Efendi'ye göre, Fransa olmadan Osmanlı'nın, Rusya ile olan harbini neticelendirmesi mümkün değildi. Tilsit Antlaşması'na göre, Osmanlı ile Rusya arasında yapılacak antlaşma için Fransa arabulucu olacaktı. Buna bağlı olarak Osmanlı-Rus antlaşması görüşmelerinde, Fransız yetkili de hazır bulunacaktı. Muhib Efendi'nin ifadesine göre, Napolyon, yapılacak bu görüşmelerde Osmanlı'yı koruyacağını, bu sebeple de "musâlahanın Devlet-i Aliyye hakkında hayırlı ve şanlı olması için musâlahâ müzakerelerinin Paris'te olması" gerektiğini ifade etmişti. Yani Osmanlı-Rus barış antlaşması görüşmeleri, Napolyon'un isteği üzerine Paris'te yapılacaktı ve halen daha Muhib Efendi, Napolyon'dan umutluydu. Napolyon ise, her fırsatta Osmanlı toprak bütünlüğü ve istiklâli konusuna dikkat çekiyordu. Aynı şekilde İstanbul'daki Fransız elçisi Sebastiyani de benzer ifadelerde bulunup, sizin toprak bütünlüğünüz ve bağımsızlığınız konusu İmparatorumun temel hassasiyetidir diyordu (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 275-16190).

Buna bağlı olarak Osmanlı Devleti, Tilsit Antlaşması bağlamında, Rusya ile yapacağı antlaşma için Fransa'nın arabuluculuğunu kabul etmek zorundaydı (Karpát, 1997: 350). Osmanlı'nın bu gelişmeyi bir mecburiyet olarak görmesinin dışında, halen daha Fransa'ya ve başındaki Napolyon'a güven duyma zorunluluğu bir başka vakıydı. Osmanlı devlet adamları şunu düşünüyor veya öyle olmasını umut ediyorlardı. Napolyon, Rusya karşısında Osmanlı Devleti'ni savunacaktı. Şayet Rusya, Osmanlı aleyhine bir teklifte bulunursa Napolyon bunu kabul etmeyecek ve Rusya'ya geri adım attıracaktı. Zira Tilsit Antlaşması sonrasında o havalideki Fransız askerinin bütünü çekilmemişti. Bilhassa Eflak ve Boğdan'la ilgili Rusya'nın direktmesi söz konusu olursa, Fransız askeri Rusya'ya karşı harekete geçecekti (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 241-13510).

Muhib Efendi'nin ifadesine göre, bu konular defalarca Napolyon ve Talleyrand tarafından dile getirilmişti. Muhib Efendi bu hususları sıraladıktan sonra, Fransa arabuluculuğuyla yapılacak olan Osmanlı-Rus antlaşmasının Osmanlı için "şanlı ve hayırlı" olacağını söylemişti. Muhib Efendi, aynı zamanda Osmanlı'nın son bir yılını analiz eden bazı tespitlerde de bulunmuştu. 1806 yılında başlayan Osmanlı-Rus savaşında, Rusya'nın ne kadar agresif bir taktik izlediği, birçok kale ve kasabayı nasıl kısa sürede ele geçirdiği ortadaydı. 1807 şubat ayında Çanakkale Boğazı'nı geçen ve İstanbul önlerine gelen İngiliz donanması, tehdidi de unutulmamalıydı. Bu donanma püskürtülmüştü. İstanbul'da çıkan ihtilalin etkileri de atlatılmıştı. Tüm bu hadiseler ortada iken, Osmanlı'nın, Rusya ile harbi bitirmesinde Fransa arabuluculuğu kabul edilmez ve Fransa öfkelenirlerse, Rusya karşısında Osmanlı nasıl savaşacaktı? Fransa yardım ve desteği olmadan böyle bir harbin sürdürülmesi mümkün değildi. Tilsit Antlaşması, Osmanlı'nın beklentilerini karşılamamıştı ve bu doğrudu. Hatta bu antlaşma gereğince Eflak ve Boğdan'ı Rusya terk edecekti. Ancak Osmanlı Devleti de kalıcı barış antlaşması imzalanıncaya kadar buraya asker sokmayacaktı. Bu hüküm de Osmanlı için anlamsız geliyordu. Fakat yapacak başka bir şey yoktu ve Fransa'nın yönlendirmelerine boyun eğilmeliydi (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 275-16190).

Muhib Efendi'nin bu tespitleri, aynı zamanda Osmanlı yönetiminin içinde bulunduğu zor durumu gösteriyordu. Padişah IV. Mustafa'nın sıkıntılı saltanatu, karışık durumdaki başkent durumu, III. Selim taraftarlarının faaliyetleri ortadayken, Osmanlı Devleti'nin hem Rusya'ya hem de Fransa'ya karşı gelebilmesi imkânsızdı. O

zaman Osmanlı yönetimi, mevcut şartlar altında gelişmeleri diplomatik olarak değerlendirmeli ve Osmanlı aleyhine bir durumun olmadığına inanmalıydı. Aslında bu vaziyet, çaresizliğin getirdiği bir mecburiyet haliydi (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 1182-46677). Osmanlı yönetimi meseleye böyle yaklaşırken, Napolyon ile Çar I. Aleksandr, Osmanlı'nın Fransa arabuluculuğunu hemen kabul etmesine şaşırmişti. İki hükümdar Osmanlı'nın bu arabuluculuk teklifini reddedeceği varsayımıyla aralarında planlar yapmışlardı. Hatta bu varsayımına bağlı olarak Fransa ile Rusya, Osmanlı'nın Rumeli topraklarının taksimiyle ilgili hesaplar içerisine girmişlerdi (Karpat, 1997: 350).

Şubat 1808'de, Osmanlı yönetiminde Fransa'ya ve Napolyon'a yönelik rahatsızlığın boyutu netleşmeye başlamıştı. Fransa'nın, bir yandan Osmanlı Devleti'nin menfaatleri ve toprak bütünlüğü konusunda söylemlerini sürdürürken, diğer yandan Rusya ile antlaşma yapılması konusunda aceleci ve ısrarcı tavrına bir anlam verilemiyordu. Rusya'nın, Osmanlı ile ilgili Napolyon'dan gelen önerileri hemen kabul etmesi de şüpheli bulunmuştu. Ayrıca Rus askerinin, mütareke olmasına rağmen hal ve hareketlerinin uygunsuzluğu da Osmanlı yönetiminin dikkatini çekmişti. Osmanlı yönetimi şunu net bir şekilde görmeye başlamıştı ki, Rus İmparatoru'nun amacı Napolyon ile "*ittifak ve muvâlât*" kurmaktı. Bu müttefiklik ve dostluk anlamına geliyordu. Kısacası Napolyon ve I. Aleksandr arasında, Avrupa politikalarında tuhaf şeyler oluyordu. Avusturya da iki imparator tarafından işin içine dahil edilmişti. Ancak bu üç devlet arasındaki görüşmelerin detayları hakkında Osmanlı Devleti'nin malumatı yoktu. Yine Fransa ile Prusya arasında yapılan antlaşma gereğince, Fransa askerinin terk etmesi gereken yerleri terk etmediği, mesela Silezya taraflarında Fransız askerinin bulunduğu da Varşova'daki Vahid Efendi tarafından Osmanlı'ya iletilmişti. Kısacası Osmanlı yönetimi bir şeylerin ters gittiğini ve resmi ağızlardan söylenen sözlerin pek de doğru olmadığı kanaatini taşımaya başlamıştı (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 170-7254).

Osmanlı'da böyle bir rahatsızlığın olmasına sebep olan başka gelişmeler de vardı. Osmanlı ile Rusya arasında imzalanmış olan hali hazırda bir ateşkes anlaşması vardı ancak Rusya, bunun da gereklerini yerine getirmiyordu. Rusya, Eflak-Boğdan'ı ve savaş müddetinde işgal ettiği kasaba ile kaleleri boşaltmaya yanaşmıyordu. Fransa ise olan bitene seyirciydi. Hal böyle iken Fransa arabuluculuğuyla yapılacak antlaşmadan nasıl bir sonuç alınabilirdi? Ayrıca Fransa, 1807 yılı sonlarından itibaren bu arabuluculuk konusunu da sürüncemeye bırakmıştı. Osmanlı toprak bütünlüğü sözleri de artık Napolyon'dan pek işitilmiyordu. Bu konular Osmanlı baş murahhası Galib Efendi ve Reisülküttab arasında da enine boyuna tartışılmıştı (BOA, YB. OAK: 143/6/6-38).

4- Napolyon ile I. Aleksandr Arasındaki Güvensizlik ve Bunun Devletlerarası İlişkilere Etkisi

Osmanlı ile Rusya arasındaki mütarekeye göre, işgal altındaki Eflak ve Boğdan'ı Rusya'nın otuz beş gün içerisinde tahliye etmesi lazımdı (Sertoğlu, 2011: 2822). Yukarıda da değindiğimiz üzere, Rusya bu maddenin gereğini yerine getirmediği gibi, bu havaliye yeni asker sevkinden de geri durmamıştı. Rusya'nın bu hareketinin altında yatan sebep, Napolyon'a olan güvenleri ve aldıkları sözdü. Napolyon ise halen daha Rusya'ya ve Çar I. Aleksandr'a güvenmiyordu (Driault, 2013: 186-189). Bu sebeple önceden taksim planları çerçevesinde Osmanlı topraklarının aceleci bir tavırla Rusya tarafından işgali, Napolyon'un istediği bir husus değildi.

Bilhassa Rusya'nın Balkanlar üzerinden İstanbul'a inme ihtimali, Napolyon'u en fazla rahatsız eden konuydu (Cevdet, 1309: 238). Esasında Napolyon da nasıl hareket edeceğine şaşırılmıştı. Bütünüyle Osmanlı'yı gözden mi çıkarmalıydı, yoksa temkinli mi hareket etmeliydi? Rusya'ya tam anlamıyla güvenmeyen Napolyon, bir bakıma tereddüt içerisindeydi. Kaldı ki, Osmanlı Devleti, Napolyon'un tahmin etmediği bir şekilde Fransa arabuluculuğunu kabul etmişti. Fransa, Osmanlı-Rus antlaşmasında nasıl bir yol takip edecekti? Konuyu bu çerçevede de değerlendirmek gerekiyordu (BOA, TS.MA.E: 597-32). Devletlerarası ilişkilerde, diplomasinin pek çok unsuru vardı. Her türlü ihtimal göz önünde bulundurulmalıydı. Bu yönüyle de Osmanlı yönetiminin Fransa arabuluculuğunu kabul etmesi başka bir hamle olmuştu. Napolyon, bütünüyle ittifak içinde olmak istediği Rusya'nın çıkarlarına göre mi hareket edecekti, yoksa olası Rus ittifakının gerçekleşmeme durumuna göre, Osmanlı'ya sahip çıkması mı lazımdı? Bu hususun Napolyon'un kafasını iyice kurcaladığı açıktı. Zira Osmanlı yönetiminden Rusya barışına ilişkin nasıl bir strateji izleneceğine dair Fransa'ya yöneltilen sorulara, tatmin edici cevaplar verilememişti (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 275-16190).

O süreçte yürütülen diplomatik temaslar ve cevapsız kalan sorular, Osmanlı Devleti aleyhine işleyen bir mahiyet almıştı. Osmanlı Devleti ne Fransa tarafından ne de Rusya tarafından makul sorularına cevaplar alamıyordu. Paris'teki Osmanlı elçisi Muhib Efendi öyle zor durumdaydı ki, kiminle, neyi nasıl müzakere edeceğini dahi bilemez hale gelmişti. Bu bağlamda Muhib Efendi'de şu kanaat hasıl olmuştu. Rusya ile yapılan müzakerelerden bir sonuç çıkmayacaktı. Zira Rusya ve Fransa samimi değildi. Tüm bu gelişmeleri Muhib Efendi, net ifadelerle İstanbul'a bildirmişti (Cevdet, 1309: 239).

Fransa, gelişmeleri yakından takip ediyordu. Vaziyet, Napolyon için de belirsiz bir hal almıştı. Fransa yönetimine göre, Osmanlı Devleti'nin, Rumeli'deki ordusunun durumu iyi değildi. Savaşın devam etmesi halinde bütün göstergeler Osmanlı'nın aleyhine olurdu. Bunun ötesinde Osmanlı-Rus barışının da Osmanlı'nın hayrına olmayacağı belliydi. Bu hususları bir bütün olarak değerlendiren Fransa yönetiminin, mevzuyu bu şekilde Muhib

Efendi'ye iletmiş olması ve Osmanlı'nın elinin kolunun bağlı olduğu vurgusunu yapması, dikkate değerdir (Driault, 2013: 201-210). Muhib Efendi'ye iletilen hususlar arasında, Rusya'nın o zamana kadar Osmanlı'dan aldığı yerlerin Rusya'ya bırakılması telkini ile biz sizin yerinizde olsak, hemen Rusya ile antlaşma yaparız ve istedikleri yerleri veririz söylemleri, Tilsit Antlaşması sürecinde I. Aleksandr-Napolyon uzlaşısının yansımalarını oluşturan yönlerdi. Osmanlı diplomasi tarihinin en zor görevlerinden birini yürüttüğü anlaşılmalı Muhib Efendi ise, ne yapacağını şaşırılmış vaziyette, Fransa yönetimine siz bu sürecin arabulucususunuz ve öneri sizden geldi. O zaman tavrınızı net olarak ortaya koyun, demekten başka bir çaresi kalmamıştı (Cevdet, 1309: 240-241).

Fransa yönetiminin Osmanlı üzerinde farklı hesapları vardı. Yani mesele sadece Fransa arabuluculuğunda, Osmanlı-Rus antlaşması ile bitmiyordu. Osmanlı'nın Rumeli toprakları, bilhassa da Adriyatik kıyıları ve Mora'yı kapsayan kıyı kesimlerine ilişkin öteden beri Fransa'nın niyetleri biliniyordu. Bunun evveliyatı 1797 Campo Formia Antlaşması'na kadar uzanmaktaydı. Fransa, her halükârda Doğu Akdeniz'e yerleşmek istiyordu. Dünya güç dengeleri, stratejik mevkiiler, ticaret yolları ve İngiltere ile rekabet edip, İngiltere'nin gücünü kırma adına bu Fransa için çok elzemdi. Fransa'nın denizlerdeki gücü o zamanlar için okyanuslarda İngiltere ile başa çıkmaya yeterli değildi. Fakat Akdeniz'de bu olabilirdi. Bu sebeple Rumeli toprakları ve bugünkü Yunanistan coğrafyasını içine alan havali ile Kıbrıs, Girit ve Mısır çok önemli mevkiileri oluşturuyordu (Sertoğlu, 2011: 2820).

Fransa'nın bu hedefi doğrultusunda Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa'yı hedefe oturtması, onunla ilgili şikâyetlerini sürekli ifade etmesi boşuna değildi (Driault, 2013: 251-253). Yine İstanbul'daki Fransız elçisi Sebastiyani'nin söylemleri, talepleri ve devletin neredeyse her işine müdahale eder tavrı sergilemesi de bu siyasetin bir nevi devamıydı. Bilhassa Sebastiyani'nin kural tanımaz davranışları, asılsız vaatleri, ciddi rahatsızlıklara sebebiyet vermişti (BOA, TS.MA.E: 597-34). En basit konuları bile büyütüp tehditlerde bulunan Sebastiyani'nin, Cevdet'in belirttiği üzere; *"bu bize hakarettir, ben giderim, pasaportlarımı veriniz, böyle giderse Osmanlı Devleti mahvolacaktır"* sözleri kabul edilir şeyler değildi. (Cevdet, 1309: 241)

Divan Tercümanı Aleko Bey'in Osmanlı yönetimi tarafından idamı meselesini de Sebastiyani olabildiğince büyütmişti (Sertoğlu, 2011: 2822). Mevcut siyasi konjonktür dolayısıyla Osmanlı yönetimi bunları duymazlıktan gelmek zorunda kalmıştı. Bunun sebebi ise, bu zor zamanlarda ne olursa olsun Fransa ile Osmanlı'nın diplomatik ilişkilerinin kesilmesinden çekinilmesiydi. Yine o sıralar Fransa'nın çok rahatsız olduğu Osmanlı yöneticilerinden biri de Halet Efendi'ydı. Sebastiyani, hedefe oturttuğu Halet Efendi ile ilgili şikâyetlerini her fırsatta Osmanlı yetkililerine iletliyordu. Sebastiyani, bir seferinde Halet Efendi'nin, Eflak Kapı Kethüdası Kostaki'yi öldürteceğini iddia etmiş, şayet böyle bir şey söz konusu olursa, Osmanlı-Fransız dostluğunun biteceği tehdidinde bulunmuştu (Driault, 2013: 256-262).

Cevdet Tarihi'nde geçtiği üzere, Sebastiyani'nin hiçbir diplomatik teamüle uymayan tavırları, istekleri ve müdahalelerinin, Osmanlı yönetimi üzerinde ciddi rahatsızlık oluşturmalarına rağmen, sert tepkiler verilememişti. Bu durum Fransa'nın Avrupa'da o zamanlar elde ettiği büyük gücün ve Koalisyon Savaşları'nda kazandığı zaferlerin bir yansımasıydı. Napolyon Bonapart, gücünün zirve dönemini yaşıyordu. Görünürde Avrupa içerisinde Fransa'ya karşı gelebilecek ve Fransız kara ordusunu yenebilecek güç yok gibiydi. Hal böyle iken, Osmanlı Devleti'nin Fransa ile diplomatik ilişkilerinin kesilmesine sebep olacak adımlar atması mümkün değildi. Sebastiyani'nin, İstanbul'daki İspanya ve Flenk elçilerini bile yanına çekmesi, bu elçilerin de ağız birliği etmişçesine Sebastiyani ile hareket etmesi, meselenin bir başka diplomatik boyutunu oluşturmaktaydı.

Tüm bu hususlar bir bütün olarak ele alındığında, şu tablo net olarak ortaya çıkmaktadır. Napolyon, Tilsit Antlaşması sonrası elde ettiği güce güvenerek Osmanlı Devleti ile ilgili Cevdet'in tabiriyle, *"insaf ve insaniyete yakışmaz muameleler icra etmeye"* başlamıştı. Bunun bilincinde olan Sebastiyani'nin de Osmanlı yöneticilerine etmediği *"eza ve cefa"* kalmamıştı. Olan biten gelişmelerin bütününe yönelik olarak da Halet Efendi genişçe bir rapor hazırlayıp, Napolyon'a iletilmek üzere Paris Elçisi Muhib Efendi'ye göndermişti (Cevdet, 1309: 242-243).

Siyasi ve diplomatik olarak ne kadar zor durumda kaldığı belli olan Osmanlı yönetimi, Fransa'dan çekinmesi dolayısıyla İngiltere ile de resmen bir ittifak antlaşması yapamamıştı (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 276-16195). Bu arada Halet Efendi aracılığıyla Osmanlı yönetiminin gizliden İngiltere ile görüşmeler yaptığı bilgisi Sebastiyani'ye ulaşmıştı. Zaten bir türlü hazzetmediği Halet Efendi'nin görevinden alınması konusunda baskı yapan Sebastiyani, buna muvaffak olmuş ve Halet Efendi'nin görevinden azledilip, Kütahya'ya sürgün edilmesini sağlamıştı. (Cevdet, 1309: 244)

Bu meyanda Avrupa siyasi tarihinde de önemli gelişmeler oluyordu. Bu gelişmelerin en belirgin gücü yine Fransa'ydı. Napolyon 1806 yılından itibaren, İngiltere'yi yalnızlaştırmak ve bu devlete karşı diğer Avrupalı devletleri yanına çekmek için elinden geleni yapıyordu. Napolyon'un bu stratejisinin ismi, Kıta Ablukasıydı. Kıta Ablukası ile İngiltere'nin Avrupa ticaretinden dışlanması sağlanmak isteniyordu. Avrupa genelinde, İngiliz mallarına ambargo konulması söz konusuydu. Bu hadiseden birçok Avrupalı devlet etkilenmeye başlamıştı (Armaoğlu, 1997: 68; Uçarol, 1995: 25-26).

O zamana kadar Koalisyon Savaşları dışında kalan devletlerden biri Danimarka'ydı. Danimarka önemli bir Avrupalı güç olmamakla birlikte, coğrafi konumu dolayısıyla dikkat çekici bir mevkiideydi. Danimarka, İngiltere'nin gücünü bildiğinden tamamiyle Fransa yanında olmak veya İngiltere aleyhine bir tavır takınmaktan çekiniyordu. Portekiz, Fransız isteklerine boyun eğmede tereddüt yaşayınca, 1807 Ekim ayında Napolyon tarafından işgal edilmişti (Yalçınkaya, 2008: 113). Portekiz Kralı da korkusundan kaçıp, Latin Amerika'daki sömürgesi olan Brezilya'ya yerleşmişti. Keza İspanya da Fransa'dan çekinmekteydi. Napolyon, İngiltere'ye karşı uygulamaya koyduğu Kıta Ablukasına kuzey ülkeleri dahil etmek istediği gibi, buna girmek istemeyen devletlere baskı uygulayarak, sürece dahil etmek istiyordu (Davies, 2011: 776; Anderson, 2010: 58-59). Avusturya, Napolyon'un, Eflak ve Boğdan'ın Rusya'ya bırakılmasına olur verdiği varsayımından hareketle çok tedirgindi. Böyle bir durum olursa Avusturya, sınırlar bakımından bir yandan Fransa diğer yandan da Rusya arasında kalmış olacaktı. Hatta bu gelişmeler çerçevesinde Avusturya'nın, Friedland Savaşı'nda Rusya ve Prusya yanında Fransa karşısında savaşmamış olmasından pişmanlık duyduğu da açıktı. Prusya, Tilsit Antlaşması ve Fransa-Rusya yakınlaşması dolayısıyla çok büyük sıkıntılara uğramış, Rus desteğinden mahrum kalmış, yalnızlık hissi taşıyan diğer bir devletti (Uçarol, 1995: 25-28).

Rusya ve başındaki Çar I. Aleksandr'ın, gelişmeler karşısındaki vaziyetini de iyi analiz etmek gerekmektedir. I. Aleksandr, oluşturulmaya çalışılan Rusya-Fransa ittifakından büyük menfaatler elde etmeyi umuyordu. Bilhassa Osmanlı coğrafyası üzerinde öteden beri Rus hükümdarlarının almayı hayal edip alamadığı yerleri, kendisinin alacağı düşüncesine kapılmıştı (Sertoğlu, 2011: 2820). Bu vesileyle Rus toplumunda memnuniyet oluşturup, Friedland yenilgisinin kendi üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiyi atmak istiyordu. Ancak kendisinin en büyük handikaplarından biri gerek toplumda gerekse de Rus bürokrasisi ve askeri sistemi içerisinde, Fransa'dan rahatsız olup, bu ittifaka sıcak bakmayan kesimlerin olmasıydı (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 250-14149). Hatta o süreçte Petersburg'a gelen Fransız elçisine, I. Aleksandr, büyük değer verirken üst düzey Rus yetkililerinin çoğu gelen elçiye iltifat göstermemişlerdi (Cevdet, 1309: 245).

5- Tilsit Antlaşması'nın Avrupa Siyasi Düzenini Sarsması: Yeni Dengeler Arayışı

Rusya, Tilsit Antlaşması sonrası, Avrupa siyasetindeki tepkilerin de farkındaydı. Çar I. Aleksandr, özellikle İngiltere'nin nasıl bir tutum takınacağını merak ediyordu. Diğer Avrupalı güçleri o kadar da önemsemediği yoktu. O zamanlar dünya güç dengesinin iki kutbu vardı. İngiltere ve Fransa. Diğer devletler tali güçler mesabesindeydi. Rus Çarı, Tilsit Antlaşması gereğince kendi üzerine düşen, İngiltere ile Fransa arasında arabuluculuğu çerçevesinde (Anderson, 2010: 58), İngiltere'ye gönderdiği haberin cevabını beklemekteydi (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 951-40842). O sıralar sadece I. Aleksandr değil, bütün Avrupa devletleri İngiltere'nin nasıl bir tavır takınacağını merakı içerisindeydi. İngiltere, mevcut gücüyle bütün dengeleri değiştirebilecek nitelikteydi (BOA, AE.SSLM.III, 422-2414). Her zaman olduğu gibi İngiltere'nin, sömürgeleri ve bunlara giden yolların güvenliğini sağlama stratejisine göre hareket edeceği açıktı. Dünya üzerindeki denizlerde ve okyanuslardaki İngiliz donanmasının üstünlüğü ortadaydı. XIX. Asrın başında İngiltere, Ümit Burnu'nun denetimini Hollanda'dan almıştı. Afrika ve Amerika sahillerinde İngiltere'nin gücü ortadaydı. Keza Hint Okyanusu için de aynı durum söz konusuydu (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 1180-46612). İngiltere, her fırsatta Fransa'ya karşı olduğunu, Napolyon'un istediği bir uzlaşmaya yanaşmayacağını ve Koalisyon güçlerinin Fransa'ya karşı savaşını devam ettirmeden yana olduğunu belli etmekteydi. Koalisyon güçleri ise, İngiltere'nin karadan Avrupa içine bir ordu göndermeyip, sadece verdiği destekle Koalisyon devletlerine yardım etmesinden rahatsızdı (Cevdet, 1309: 246).

Açıkçası Friedland Savaşı ve Tilsit Antlaşması, İngiltere'nin bile ummadığı gelişmelere kapı açmıştı. Bu meyanda ani bir kararla İngiltere'nin Danimarka'yı işgal etmesi, Avrupa'da yeni bir gerginliğe sebep olmuştu. Eylül 1807'de yaşanan bu hadise, İngiltere'nin, Rus arabuluculuğu teklifine sert bir yanıtı niteliğindediydi. İngiltere'nin, Danimarka'yı alıp, bu devletin donanmasına el koyması, uluslararası hukuka aykırı bir durumdu ve Avrupa genelinde İngiltere'nin bu hareketine karşı tepki meydana gelmişti. Bu vaziyet, Napolyon'un planlarına uygun ve istediği bir gelişmeydi. İngiltere'nin Danimarka hamlesi, Avrupa içerisinde Fransa'nın mevcut düşmanlarında Napolyon'a karşı bir sempati oluşmasına zemin hazırlamıştı. Danimarka meselesinde, İngiltere'ye karşı oluşan hoşnutsuzluk, Napolyon'un elini güçlendirmişti. Hatta İngiliz kamuoyunda da kendi hükümetlerine yönelik tepkiler oluşmuştu (Anderson, 2010: 59; Asım, 2015: 1133).

Oluşan tüm tepkilere rağmen İngiltere geri adım atmadığı gibi, Fransa ile bir anlaşmaya varmayacağını ve mevcut koalisyon devletlerinin Fransa'ya karşı savaşlarını devam ettirmelerini istediğini belli etmişti. İngiltere, Rusya'ya özel elçi olarak Wilson'u göndermişti. Bu elçi İngiltere'nin, Danimarka'yı almasının meşru olduğunu, Rusya-Fransa ittifakından bir sonuç çıkmayacağını belirtmişti. Hatta İngiltere, Rusya'yı yanında tutmak için Eflak-Boğdan'ı Rusya'nın almasına karşı çıkmayacağını da vurgulamıştı. Çar I. Aleksandr ise, o sıralar Fransa ittifakına sadık olduğu için İngiltere'ye mesafeli durmayı yeğlemişti. Bu sebeple Rusya ile İngiltere ilişkileri iyice gerginleşmişti. I. Aleksandr'ın öncelikli hedefi, Eflak ve Boğdan'ı elinde tutmaktı. Bunun gerçekleşmesi noktasında da Napolyon'la ittifakının daha mantıklı olacağı kanaatindeydi (Cevdet, 1309: 247; Anderson, 2010: 59-60).

I. Aleksandr, Rusya içerisinde Fransa'ya yakın duran bürokratları önemli mevkilere getirmişti. Ancak I. Aleksandr'ın hesap edemediği şeydi. Napolyon çok değişik bir kişilikti ve müttefikliğine kayıtsız güvenmek doğru değildi. Napolyon'un o zamana kadarki siyasi hayatında, devletlerarası ilişkilerde gösterdiği birbirine zıt siyaset belliydi. En yakın örnek Osmanlı Devleti ile ilgili izlediği siyasetti ve Osmanlı'yı nasıl yüz üstü bıraktığı ortadaydı. Aynı zamanda Napolyon, Şark Meselesi bağlamında Osmanlı topraklarının paylaşılması konusunda da aceleci değildi ve bir müddet daha beklemekten yanaydı (Sertoğlu, 2011: 2820; Yalçınkaya, 2008: 112). Bu durum, Rus Çarı ile Napolyon arasındaki en büyük anlaşmazlık konusuydu. Gelişmelerin kendince analizini yapan Napolyon, Rusya'yı kontrolü altında tutmak ve Çar'ı mevcut ittifaktan soğutmamak için Rusya'nın, Finlandiya'yı almasını önermişti. Kısacası Avrupa içerisindeki siyasi denklem çok karışık bir haldeydi ve her an değişebilir özellikler taşıyordu. (Sertoğlu, 2011: 2855). İspanya'daki hanedanı ortadan kaldırmak ve kendi ailesinden birini buraya kral tayin etmek Napolyon'un planları dahilindeydi. Avusturya Devleti, olan bitenler karşısında ne yapacağını şaşırmişti. Açıkçası Napolyon, bütün Avrupa'yı istediği gibi şekillendirebileceği bir kıta olarak görmeye başlamıştı (Cevdet, 1309: 247-251).

Avrupa'daki bu iç gelişmelerin Osmanlı açısından yansımalarına baktığımızda, belki de en zor durumda olan devletlerden biri Osmanlı Devleti'ydı. Tilsit Antlaşması öncesine kadar Osmanlı yönetimi, Fransa'yı müttefik olarak görüyordu. Fransa'nın, başta Rus savaşı olmak üzere her konuda kendine destek olacağını sanmıştı ancak yanılmıştı. Osmanlı'nın hangi devletle hangi devlete karşı ittifak kuracağı belirsizdi. Tüm bu belirsizliklere rağmen, Osmanlı için tek bir çıkış yolu vardı. Bu çıkış yolu da İngiltere'ye yaklaşmaktı (BOA, TS.MA.E: 896-86). Zira Fransız-Rus yakınlaşması, en çok İngiltere'yi rahatsız etmişti. O vakit bu durum iyi değerlendirilmeliydi (BOA, Hatt-ı Hümayûn: 276-16195).

İstanbul'daki Fransız elçisi Sebastiyani, Osmanlı yönetiminde Fransa'ya yönelik olumsuz bakışı Paris'e bildirmişti. Fransa yönetimi de bu gelişmeye bağlı olarak ve olası Osmanlı-İngiliz yakınlaşmasına karşı, Rusya ile ittifakın hızlandırılmasını uygun görmüştü. Bu çerçevede Napolyon Şubat 1808'de I. Aleksandr'a gönderdiği mektupta, Şark Meselesinin kendince kararlaştırılmış olduğunu, Osmanlı'nın taksim edilmesi konusunun kesin bir şekilde derhal görüşülmesinin uygun olduğunu bildirmişti (Cevdet, 1309: 252). Yapılacak toprak paylaşımında Avusturya'nın da hisse sahibi olması lazım geldiğini belirten Napolyon, Fransa-Rusya-Avusturya askerlerinden oluşacak karma bir ordunun karadan Hindistan'a kadar gidip, İngiltere'yi buradan çıkarmasının şart olduğunu da belirtmişti. Bu haber Petersburg'a ulaştığında, I. Aleksandr bundan çok büyük bir memnuniyet duymuştu (Anderson, 2010: 60; Driault, 2013: 239-270).

Bu meyanda I. Aleksandr'ın, Napolyon ile ilgili bazı tespitleri vardı. Buna göre; Napolyon büyük bir adamdı. Tilsit'teki uzlaşmaya sadık kalmıştı. O zaman Rusya'nın bütün askerini Napolyon'un emrine vermesinde bir beis yoktu. I. Aleksandr, kendi toplumunu da buna hazırlamalıydı. Rus kamuoyunda ve bazı devlet adamlarında Fransa'ya ve Napolyon'a karşı var olan olumsuz algının yıkılması lazımdı. Yine I. Aleksandr'a göre, Osmanlı'nın taksimi konusunda Avusturya'nın sürece dahil edilmiş olması da yerindeydi. Hindistan'a kadar gidecek karma ordu meselesini de olabilir bir yaklaşımla gören Rus Çarı, bu konunun Tilsit'te de gündeme geldiğini, ancak askeri strateji açısından büyük sıkıntılar doğuracağını ve kolay olmayacağını Napolyon'a beyan etmişti. I. Aleksandr için asıl önemli olan konu, Osmanlı'nın taksimi meselesiydi. Rusya'nın hissesine düşecek olan toprakların hayalini kuran Rus Çarı; "*Türk barbarlığının elinden koparacağımız memâlikin sûret-i taksimî emrinde ittifak etmeliyiz*" demişti. (Cevdet, 1309: 252-253; Asım, 2015: 1134)

I. Aleksandr, Napolyon'un Hindistan'a gitmek gibi iddialı askeri planlarının olası birliği konusunda tereddütlüydü. Ancak Napolyon gibi bir lideri kızdırmak demek, ittifakın olmaması ve Osmanlı topraklarının paylaşılmaması anlamına gelebilirdi. Bu sebeple herhangi bir anlaşmazlığa düşülmeden Napolyon ile tekrar masaya oturup, Osmanlı topraklarından nerelerin kimler tarafından alınacağını kesinleştirilmesi lazımdı (Anderson, 2010: 60-61). Bu kadar önemli bir konunun Fransa ve Rusya tarafından görevlendirilecek diplomatlar tarafından müzakere edilip, işin sürüncemede kalması yerine, iki hükümdar karşılıklı oturup bu konuları görüşüp, kararlaştırmalıydı. Görüşme yerinin Petersburg ve Paris gibi başkentlerin dışında bir yer olması da uygun görülüyordu. Bu sebeple de Erfurt mevkiini öneren I. Aleksandr, şayet bu önerinin Napolyon tarafından uygun görülmesi halinde, "*hemen yola çıkarım ve Tatar gibi koşarım*" demişti. Cevdet'e göre, Osmanlı yönetimi, Avrupa dengesini esas alıyordu ve bunun devamı Osmanlı'nın ayakta kalmasıyla mümkündü. Osmanlı Devleti'ni taksim etmeye girişmek demek, bütün dengelerin değişmesi demekti ki, bu da kolay bir iş değildi. Meselenin pek çok müşkülâtları vardı ve Osmanlı Devleti kolay parçalanıp, bölüşülecek bir devlet değildi (Cevdet, 1309: 253).

SONUÇ

Osmanlı Devleti, 1806 yılından itibaren denge siyaseti çerçevesinde Fransa'yla birlikte hareket etmeye başlamıştı. O sırada Osmanlı-Fransa yakınlaşması demek, Osmanlı'nın, Rusya ve İngiltere'yi karşısına alması demekti. Bunun da hemen yansımaları olmuştu. XIX. Yüzyılın başından beri pek çok sıkıntı ile uğraşan Osmanlı Devleti, büyük güven duyduğu Fransa'nın etkisiyle Rusya ile karşı karşıya gelmiş ve Osmanlı-Rus Savaşı başlamıştı. 1806 yılında başlayan bu savaşta, cephede Osmanlı'nın zor durumu ortadayken bir de 1807 şubat ayında İngiltere'nin

bir filosu, Çanakkale Boğazı'nı geçip İstanbul'u tehdit etmişti. İşte böyle bir zorlu süreçten geçen Osmanlı yönetimi, dış politikada bütünüyle Fransa'nın istediği gibi hareket eder olmuştu. Osmanlı Devleti, Fransa ittifakı ekseninde, Fransa'nın Avrupa içinde cereyan eden Koalisyon Savaşları'nda Rusya'yı ağır bir yenilgiye uğratmasını beklemişti.

14 Haziran 1807'de Friedland Savaşı'nda, Rusya, Fransa tarafından mağlup edilmişti. Osmanlı Devleti, büyük düşman olarak gördüğü Rusya'nın, Fransa karşısında aldığı yenilgiden dolayı sevinecekken, Fransa İmparatoru Napolyon ile Rus Çarı I. Aleksandr arasında başlayan barış müzakerelerinden şüphelenmeye başlamıştı. Napolyon, öncesinden planlarını yaptığı ana hedefi doğrultusunda, Rusya ile ittifak kurmak için Osmanlı Devleti'ni bir koz olarak kullandığını belli etmişti. 7 Temmuz 1807'de Tilsit'te imzalanan Fransa-Rusya antlaşması bunun kanıtıydı. Tilsit Antlaşması ile Fransa'yla Rusya arasında yeni dönem ittifakının temelleri atılmıştı. Osmanlı'nın dost ve müttefik zannettiği Fransa'nın bu politik manevrası, Osmanlı dış siyasetini derinden etkilemişti. Tilsit Antlaşması'yla birlikte gelişmeleri değerlendiren Osmanlı yönetimi, ortaya koyduğu yeni denge siyaseti çerçevesinde hareket etmeye başlamıştı. Mevcut şartlarda Fransa'yı karşısına almaya çekinen Osmanlı Devleti, İngiltere ile yakınlaşmayı uygun görmüştü.

KAYNAKÇA

- Cumhurbaşkanlığı, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)
BOA, *AE.SSLM.III*, 422-2414, 21.03.1222 (29 Mayıs 1807)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 1180-46612, 18.07.1223 (9 Eylül 1808)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 1359-53456, 29.12.1222 (27 Şubat 1808)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 1360-53566, 27.5.1222 (2 Ağustos 1807)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 1361-53574, 13.01.1222 (23 Mart 1807)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 1363-53803, 29.12.1222 (27 Şubat 1808)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 1367-54128, 25.04.1222 (2 Temmuz 1807)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 1416-57889, 29.12.1222 (27 Şubat 1808)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 142-5919, 07.05.1222 (13 Temmuz 1807)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 143-5924, 05.05.1221 (21 Temmuz 1806)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 143-5992, 25.03.1221 (12 Haziran 1806)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 166-6940, 29.4.1221 (16 Temmuz 1806)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 166-6941, 12.05.1222 (18 Temmuz 1807)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 166-6956, 12.09.1221 (23 Kasım 1806)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 1667-21, 18.04.1222 (25 Haziran 1807)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 170-7254, 29.12.1222 (27 Şubat 1808)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 241-13510, 14.12.1222 (12 Şubat 1808)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 245-13803, 21.12.1220 (12 Mart 1806)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 250-14149, 19.07.1222 (22 Eylül 1807)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 250-14198, 5.12.1220 (25 Ocak 1806)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 253-14397, 24.05.1222 (30 Temmuz 1807)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 256-14624, 27.03.1221 (14 Haziran 1806)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 268-15665, 29.12.1221 (8 Mart 1807)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 269-15701, 02.08.1221 (15 Ekim 1806)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 274-16129, 03.09.1220 (25 Kasım 1805)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 275-16190, 27.11.1222 (26 Ocak 1808)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 276-16195, 14.07.1222 (14 Eylül 1807)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 31-1481, 2.12.1219 (4 Mart 1805)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 32-1514, 29.12.1219 (31 Mart 1805)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 33-1595, 29.12.1219 (31 Mart 1805)
BOA, *Hatt-ı Hümayûn*: 951-40842, 15.03.1223 (11 Mayıs 1808)
BOA, *TS.MA.E*: 201-25, 19.02.1220 (19 Mayıs 1805)
BOA, *TS.MA.E*: 443-37, 21.03.1222 (25 Mart 1807)
BOA, *TS.MA.E*: 507-39, 29.12.1221 (8 Mart 1807)
BOA, *TS.MA.E*: 597-32, 29.12.1222 (27 Şubat 1808)
BOA, *TS.MA.E*: 597-34, 24.08.1222 (27 Ekim 1807)
BOA, *TS.MA.E*: 716-32, 26.11.1221 (4 Şubat 1807)
BOA, *TS.MA.E*: 716-8, 15.06.1221 (30 Ağustos 1806)

- BOA, *TS.MA.E*: 760-8, 29.12.1221 (8 Mart 1807)
- BOA, *TS.MA.E*: 812-20, 21.03.1222 (29 Mayıs 1807)
- BOA, *TS.MA.E*: 813-29, 15.01.1222 (25 Mart 1807)
- BOA, *TS.MA.E*: 896-86, 21.03.1222 (29 Mayıs 1807)
- BOA, *YB. OAK*: 143/6/6-38, 21.08.1222 (22 Kasım 1807)
- AHMED CEVDET PAŞA (1309), *Tarih-i Cevdet*, C. VIII, Tertib-i Cedid, Matbaa-i Osmanî, Dersa'âdet.
- AKSUN, Ziya Nur (1994), *Osmanlı Tarihi*, C. III, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- ARMAOĞLU, Fahir (1997), *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, TTK, İstanbul.
- BEYDİLLİ, Kemal (2001), "Kabakçı İsyanı", *TDVİA*, C. 24, s. 8-9, İstanbul.
- BLACK, Jeremy (2020), *İngiltere Tarihi*, Çev. Aytaç Yıldız, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul.
- CHATEAUBİRAN, François-René de (1946), *Mezar Ötesinden Hâtıralar Napoléon* (Mémoires d'Outre-tombe), Çev. Yaşar Nabi Nayır, İstanbul.
- DANIŞMEND, İ. Hami (1972), *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. IV, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- DAVIES, Norman (2011), *Avrupa Tarihi*, Çev. Editörü, Mehmet Ali Kılıçbay, 2. Baskı, İmge Kitabevi, İstanbul.
- EREN, A. Cevat (1997), "Selim III" *MEB İslam Ansiklopedisi*, C. X, s. 452-456.
- ESMER, A. Şükrü (1944), *Siyasi Tarih*, Maarif Matbaası, İstanbul.
- FERGUSON, Nial (2013), *İmparatorluk -Britanya'nın Modern Dünyayı Biçimlendirdiği*, Çev. Nurettin Elhüseyni, YKY. İstanbul.
- GÜNAY, Bekir (2009), *Paris'te Bir Osmanlı*, Kitabevi, İstanbul.
- İLGÜREL, Mücteba (1997), "Türkler (Osmanlılar)" *MEB İslam Ansiklopedisi*, C. XII-II..
- KARAL, Enver Ziya (1995), *Osmanlı Tarihi*, C. V, TTK, Ankara.
- KARPAT, Kemal (1997), "Türkler (Osmanlılar)" *MEB İslam Ansiklopedisi*, C. XII-II, s. 348-352.
- MÜTERCİM AHMED ASİM EFENDİ (2015), *Asım Efendi Tarihi*, C.II, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul.
- ÖZKAN, Selim Hilmi (2017), *Osmanlı Devleti ve Diplomasi*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- SERTOĞLU, Midhat (2011), *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. V, TTK, Ankara.
- SÜSLÜ, Azmi (1983a), "Osmanlı-Fransız Diplomatik İlişkileri, 1798-1807. [1]" *Belleten XLVII*, no. (1983): 259-279.
- SÜSLÜ, Azmi (1983 b), "Osmanlı İmparatorluğunu Paylaşma Projeleri, 1807-1812 [1]" *Belleten XLVII*, no. (1983): 745-774.
- TILLY, Charles (1995), *Avrupa'da Devrimler, 1492-1992*, Çev. Özden Arıkan, Alfa Yayıncılık, İstanbul.
- UÇAROL, Rifat (2008), *Siyasi Tarih (1789-2001)*, 7. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
- ULUERLER, Sıtkı (2020), "Fransız İhtilali ile Değişen Avrupa Düzeninde Osmanlı Devleti'nin Uygulamaya Çalıştığı Denge Siyaseti ve Sonuçları (1795-1801)", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl, 10, Sayı 20, s. 51-79.
- ULUERLER, Sıtkı (2021), "1807 Yılında Napolyon Bonapart'ın Fransa-Osmanlı-İran Üçlü İttifak Planları ve Sonuçları", *Akademik MATBUAT*, C. 5, Sayı 1, s. 1-24.
- YALÇINKAYA, Mehmet Alaaddin (2008), "Osmanlı Devleti'nin Batı Politikası -Küçük Kaynarca'dan Tanzimat'a- (1774-1839)", *Türk Dış Politikası Osmanlı Dönemi*, C. II, Editör Mustafa Bıyıklı, Gökkuşbuca Yayınları, İstanbul.